

TARTU ÜLIKOOL
SOTSIAAL- JA HARIDUSTEADUSKOND
ÜHISKONNATEADUSTE INSTITUUT
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika

Maia Markus

**SOTSIAALTÖÖTAJATE KOGEMUSED OSALEMISEST
SOTSIAALTÖÖ UURIMUSTES**

Magistritöö

Juhendaja: Marju Selg, MSW

Tartu 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Maia Markus

29.05.2015

ABSTRACT

Maia Markus (2015). The experiences of social workers participating in social work research.

The topic of the Master's thesis is about social work research, in particular the experiences of social workers participating in social work research. The aim of this paper is to look into and analyse the experiences told by social workers about participating in social work research and also the preferences regarding future research. The broader aim of the Master's thesis was to help to start discussion concerning the necessity of research in social work. In the beginning of this paper I set the following research questions:

- What are the social workers' experiences of participating in research?
- What are the social workers' expectations for participating in social work research?

In the theoretical part an overview of the social work research and research in general, and the importance of research knowledge by social workers and social work students is given. In addition, this chapter discusses on topic of the reflective practice.

6 qualitative semi-structured face-to-face interviews were conducted with social workers as a part of the current thesis, followed by word-by-word transcription of the empirical material. The analysis of the experiences is based on thematic analysis. The sample included 6 social workers who are working in local government organisations.

The research results showed that social workers have diverse experiences of participation studies. This paper showed that researchers recruit more social workers to participate in inquiries over the spring. They use different approaching methods. For example, some of the researchers use e-mail, some of them phone or meet social workers in person themselves or combine these channels to get in touch. Principally the researchers are students, social studies conducted by the faculty, researchers, survey companies, Ministry

of Social Affairs, Health Development Institute and ESTA. There are various reasons why social workers decide to take part of the researches. Interviewees are foremost affected by the researcher, the study being conducted, research topic, time and workload – does the social worker have time, is the time suggested by the researcher suitable or how much time it takes to participate in the study. Refusing the interviewees e-mail the researchers, giving the reasons for non-participation or lack of knowledge, or don't respond to the call from the researcher at all. All of the social workers who participated in the research are willing to continue to participate in professional studies in the future.

While talking to and questioning the social workers, it turned out that many of them have participated in studies on various topical issues in the social field. Social workers have participated in studies in different ways - by completing questionnaires in their office, responding to questions via e-mail, participating in face-to-face and via Skype interviews, the observations and telephone conversations. The study participants' experiences showed that social workers have more than fulfilled the questionnaires, participated in the interviews. An interesting result to me is that social workers haven't refused any of the interviews, but fail to complete filling out the variety of forms. The interviewees felt that the research is relevant to social development and improving the image of the professional knowledge and experience. Social workers saw that their participation in these studies is an opportunity for self-improvement, subjects studied and in the course of interviews conducted and the opportunity to talk about social work - to discuss complex cases with the researcher. The study also showed that social workers have expectations for the study researchers in conducting the research. This paper should help understand the importance of doing research in social work practice.

Keywords: social work research, reflective social work practice and research, reflexivity, participation, phenomenological research, thematic analysis

SISUKORD

ABSTRACT	3
SISSEJUHATUS	7
I PEATÜKK: UURIMUS SOTSIAALTÖÖS	9
1.1 Uurimuse mõiste	9
1.2 Sotsiaaltöö uurimus.....	10
1.3 Ettevalmistus sotsiaaltöö uurimuse läbiviimiseks.....	11
1.4 Uuri ja uuritava interaktsioon.....	12
1.5 Reflektiivpraktika	13
1.6 Sotsiaaltöö uurimus Eestis	14
PROBLEEMIPÜSTITUS JA UURIMUSE EESMÄRK.....	16
II PEATÜKK: METOODIKA	17
2.1 Fenomenoloogiline lähenemine	17
2.2 Andmekogumismeetod	18
2.3 Uurimuses osalejad ja andmekogumine.....	18
2.4 Analüüsimetod	20
2.5 Uuri ja refleksiivsus	21
III PEATÜKK: TULEMUSED.....	23
3.1. Sotsiaaltöötaja kogemused uurimissubjektina	23
3.1.1. Uurimusse värbamine	24
3.1.2. Uurimisprotseduur	32
3.2. Sotsiaaltöötaja kogemused aktiivse uuri ja enesearendajana	40
3.2.1. Sotsiaaltöötaja uurimuses osalejana.....	40
3.2.2. Uurimuste lugemine.....	43
3.2.3. Sotsiaaltöötaja uurijana.....	44
IV PEATÜKK: ARUTELU	46
4.1 Uurimuste roll sotsiaaltöötaja professionaalses arengus.....	46
4.2 Sotsiaaltöö uuri kompetentsus ja vastutus.....	47
4.3 Uurimistöö olulisus sotsiaaltöötajate ettevalmistamisel	47

4.4 Uurimuse praktiline väärtus ja kitsaskohad	48
SOOVITUSED SOTSIAALTÖÖ UURIMUSE LÄBIVIIMISEKS JA ÕPETAMISE TÄIUSTAMISEKS	49
KOKKUVÕTE.....	51
KASUTATUD KIRJANDUS	53
LISA 1. POOLSTRUKTUREERITUD INTERVJUU KAVA.....	57

SISSEJUHATUS

Sotsiaaltöö on viimase paarikümne aasta jooksul muutunud üha teaduslikumaks. Uues ülemaailmses sotsiaaltöö definitsioonis on rõhutatud, et sotsiaaltöö on ühteaegu praktiline kutseala ja akadeemiline teadusvaldkond (Global definition..., 2014), millel on kiiresti arenev teoreetiline aluspõhi ja oma uurimismeetodid. Eesti sotsiaaltöötajate uued kutsestandardid (2014), mille alusel hinnatakse sotsiaaltöötajate erialast kompetentsust, rõhutavad uurimuslikku lähenemist praktikale.

Erinevate magistriõppe ainekursuste raames tutvusin põhjalikumalt sotsiaaltöö teooria ja uurimusega, mis rikastas minu teadmisi sotsiaaltööst ja sotsiaalsetest probleemidest ning õpetas oma tööd analüüsima. Seeläbi valmistati mind ja valmistatakse ka teisi sotsiaaltöötajaid ette selleks, et oma praktika käigus olla nii uurija kui ka uuritava rollis.

Selleks et suurendada praktikute aktiivsust erialastest uurimistöödest õppimisel, ise uurimisel ja uurimustes osalemisel, on oluline teada nende kogemusi ja arvamusi seoses uurimustes osalemisega. Minu huvi selle teema vastu süvendas ka asjaolu, et sotsiaaltöötajate uurimustes osamine on minule teadaolevalt Eestis vähe uuritud valdkond, kuid vajab kindlasti enamat tähelepanu.

Oma bakalaureusetöö (Markus, 2013) kirjutamisel uurimusse osalejaid otsides kogesin, kui oluline on uurija kompetentsus uurimuse läbiviimisel ning uurija ja uuritava vahelises interaktsioonis. Eduka uurimuse läbiviimiseks on vaja intervjuu küsimused põhjalikult läbi mõelda, et saada asjakohast informatsiooni. Intervjuusid läbi viies tundsin, et oli keeruline sisse elada praktikute maailma, nii et neil oleks lihtsam mulle ennast uuritaval teemal kõneldes avada. Need kogemused toetasid minu ideed käesolevat teemat uurida.

Otsustasin valida sotsiaaltööalaste uurimuste ühe aspekti, nimelt keskendusin praktikutest uurimissubjektide vaatenurgale. Et seda teada saada, analüüsin praktiseerivate sotsiaaltöötajate kogemusi ja arvamusi.

Magistritöö koosneb neljast peatükist. Teoreetiline peatükk annab ülevaate sotsiaaltöö uurimisest, uurimuse rollist ja olulisusest sotsiaaltöös ning sotsiaaltöötaja reflektiivpraktikast. Metoodika peatükis kirjeldan magistritöös kasutatud uurimismeetodit ning uurimusekäiku. Töö kolmandas peatükis toon välja uurimistulemused, mis on esitatud analüüsi käigus ilmnenu teemade kaupa. Neljas peatükk on arutelu tulemuste üle. Lõpuks esitan oma uurimistulemustele toetudes soovitusel, sotsiaaltöö uurimise õpetamise täiustamiseks ning erialase uurimuse kavandamiseks ja läbiviimiseks. Töö lõpeb kokkuvõttega.

Sooviksin tänada toe, abi ja kannatlikkuse eest oma juhendajat, Marju Selga, kes suunas mind töö valmimisel, Merle Linnot, kes aitas leida uurimuses osalejaid, Judit Strömplit abistavate kommentaaride ja väärt nõuannete eest ning kõiki sotsiaaltöötajaid, kes leidsid aega uuritavat teemat avada.

I PEATÜKK: UURIMUS SOTSIAALTÖÖS

1.1 Uurimuse mõiste

Uurimistöö laiemas mõttes on midagi, millega me kõik tegeleme iga päev, kui püüame leida vastust millelegi, mida me varem ei teadnud. Õigekeelsussõnaraamat (2013) kirjeldab uurimust kui teemaga määratud teaduslikku uurimistööd, mille tulemused on kirja pandud teosena. Teaduslikud uurimused võivad olla väga erinevad nii tasemelt kui ulatuselt. Vastuseid võidakse otsida väikestele igapäevastes tegevustes tekkinud küsimustele, või läbi viia süvauuringuid mõnes keerukas probleemis selgusele jõudmiseks. Teadusliku uurimuse teeb teistest informatsiooni kogumise viisidest erinevaks see, et uurimuse läbiviimine on süstemaatiline, terviklik, meetodiline ja distsiplineeritud tegevus- informatsiooni kogumise, analüüsimise ja tõlgendamise protsess, mille eesmärk on jõuda uute teadmiseni mingi uurimisobjekti või nähtuse kohta (Giddens, 1993:50-51, McLaughlin, 2012, Leedy & Ormrod, 2010: 2, Niglas, 2010: 54, Rubin, Babbie, 2013: 24).

Engel ja Schutt (2009: 18-22) eristavad teaduslike uurimuste nelja tüüpi. Esimene on empiiriline uurimus, mille käigus kogutakse uurimisobjekti kohta uusi andmeid ja analüüsitakse neid. Mõnikord ei koguta andmeid ise, vaid analüüsitakse kellegi teise poolt varem kogutud andmeid. Teine on teoreetiline uurimus, mille käigus luuakse uusi ideid ja analüüsitakse olemasolevaid ideid. Andmeid ei koguta. Kolmas on ülevaateuurimus, mis on vaheaste empiirilise ja teoreetilise uurimuse vahel, mingil teemal tehtud empiiriliste uurimuste tulemuste analüüsimine. Neljas on metodoloogiline uurimus, mille eesmärk on testida uut andmekogumise või analüüsi meetodit, sisulise tulemuse vastu otseselt huvi ei tunta. (Engel ja Schutt, 2009: 18-22).

1.2 Sotsiaaltöö uurimus

Sotsiaaltöö uurimus on eelkõige praktikale suunatud aga tänapäeval pööratakse üha enam tähelepanu sotsiaaltööteooria arendamisele. Sotsiaaltöö eesmärk on leevendada sotsiaalseid probleeme, aidata kaasa sotsiaalsetele muutustele ja arengule (Global definition..., 2014; vt ka Sotsiaaltöö professiooni..., 2014) ning seda saab tulemuslikult teha üksnes kohastele teooriatele toetudes.

Sotsiaaltöö uurimust käsitlevas kirjanduses on pööratud tähelepanu sotsiaaltöö uurimuse eesmärkide sõnastamisele. Üldiselt leitakse, et sotsiaaltöö uurimuse eesmärk on luua või uuendada sotsiaaltöö teooriaid, anda põhjendatud teadmisi otsuste tegemiseks, edendada praktikat ja sellest organisatsiooniliselt õppida, väärtustada sotsiaaltöötajate praktilisi kogemusi ja neid laiemalt tutvustada, kuid sotsiaaltöö uurimuse eesmärgiks on kindlasti ka edendada õiglust, sotsiaalset muutust ja sotsiaalset kaasatust (Becker, Bryman, Ferguson, 2012: 18, Shaw, 2007: 665, Shaw ja Holland, 2014: 56). Sotsiaaltöö uurimuse eripäraks on, et uurijal on teadlik eesmärk lisaks teadmiste saamisele ka esile kutsuda muutusi uuritavas valdkonnas (Strömpl, 2009: 44-45).

Allen Rubini ja Earl Babbie (2015: 19), nagu ka paljud teised autorid, on rõhutanud, et hea sotsiaaltöö uurimus püüab täita samu humanistlikke eesmärke nagu sotsiaaltöö praktika: on kaastundlik, probleeme lahendav ja praktiline tegevus. Patton (2002) on sõnastanud sotsiaaltööuurimuse eetilised põhimõtted, milles seisab, et uurija on hinnanguvaba, tunnustav, toetav, austab teiste inimeste õigusi ise otsustada ja elada oma elu. Tähtis on osalejate võimustamine. Uurija väljendab austust ja hoolivust kõigi nende suhtes, kellega ta kohtub ning kelle maailma ja arusaamu ta tundma õpib. (Patton, 2002: 177). Kui sotsiaaltöö uurimused on läbi viidud tundlikult ja eetiliselt, saab sellest protsessist kasu nii osaleja kui uurija (Shaw ja Holland, 2014: 25).

Sotsiaaltöö-alane uurimus hõlmab erinevaid praktika ja klientide elu-olu aspekte ning võib keskenduda esiteks professionaalsele praktikale, teiseks kontekstile, kus kliendid elavad, kolmandaks sotsiaalset toimimist takistavatele ja soodustavatele teguritele teenusetarbijais endis (häired, puuded) ja ühiskonnas, neljandaks professionaliseerumisele ja viiendaks kontekstile, milles sotsiaalala spetsialistid

tegutsevad, nagu näiteks sotsiaalpoliitika ja sotsiaalteenused ning seadused ja määrused (Ewijk, 2013: 10).

Sotsiaaltöötajate professionaalne tegevus põhineb uurimuslikel teadmistel ja teaduslikel teooriatel, aga ka erinevatel seadustel ja määrustel, kutse-eetikal, milles kajastuvad ka inimõigused, ja ametijuhendil. Sotsiaaltöötaja professionaalsust hinnatakse kutsestandardite (Sotsiaaltöötaja ... 2014) alusel, kus kirjeldatakse edukaks sotsiaaltöök vajalike oskuste, teadmiste ja hoiakute kogumit ehk kompetentse. Sotsiaaltöötaja kutsestandardites on tegevusnäitajatenähtena kehtestatud osalemine erialaste rakenduslike uurimuste kavandamises, läbiviimises ja tellimises ning uurimistulemuste kasutamine oma töös. Soome sotsiaalala spetsialisti eetilistes juhistes on kirjas, et sotsiaaltöötajal tuleb olla valmis oma kutseala arendada uurimuse ja praktika aktiivsel interaktsioonil (Argipäev, ... 2012: 25). Seega võib väita, et igal sotsiaaltöö spetsialistil tuleb olla ka sotsiaaltööteadlase rollis.

Uurimustel on sotsiaaltöös tähtis roll nii infoallikatena kui ka infolevitajatena. Soome sotsiaaltöötaja eetikajuhistes on kirjas, et sotsiaaltöötajad tegelevad oma töös inimeste elu ja argipäeva kõige põhilisemate asjadega ning seega nad teavad, kuidas inimestel läheb. Sotsiaaltööd tehes koguneb praktikast palju teadmisi, mida on vaja üldistada ja kujundada seeläbi sotsiaalpoliitikat. Võib öelda, et oma tööst saadud teadmised ja vaated on sotsiaaltöö ja selle uurimuse jaoks sama olulised kui uurijate loodud ning tõendatud teadmised: need kirjeldavad ja kõnelevad olukorrast just selles keskkonnas, siin ja praegu. Sotsiaaltöötaja eetikajuhised ütlevad, et see on sotsiaaltöötaja professionaalne vastutus – neid teadmisi koguda ja edastada. (Argipäev, ... 2012: 25).

1.3 Ettevalmistus sotsiaaltöö uurimuse läbiviimiseks

Rossmann ja Rallis (1998) on rõhutanud, et uurimuse ettevalmistamine on uurimisprotsessi oluline etapp, mille kvaliteedil on tähtis roll uurimuse õnnestumisel. Uurimuse ettevalmistamine eeldab teemaga süvitsi tutvumist – seniste uurimuste ja teooriate lugemist, teoreetilise lähenemisviisi valikut, võimalike takistuste määratlemist ja uuritavatega läbirääkimist. Esialgne kontakt võib olla telefoni teel, kirjaga, isiklikult või

läbi tutvuste, eesmärgiga saada osaleja nõusolek. Mõned inimesed ei anna nõusolekut konkreetsetel põhjustel, näiteks osalejad ei luba intervjuud lindistada, aga lubavad märkmeid teha. Mõne asutuste töötaja intervjuerimiseks on vajalik kirjalik luba ja ette peab saatma intervjuu küsimused. Uuriija peab tagama osalejate konfidentsiaalsuse ka siis, kui algselt ühe uurimuse raames kogutud andmeid kasutatakse ka teises uurimuses. Uuriija ja uuritav peavad kõigepealt läbi arutama uurimuses osalemise tingimused: kuidas uurimuses osaletakse, andmeid salvestatakse, milline on uurimiseks sobiv aeg ja kui kaua see kestab. (Rossman, Rallis, 1998: 94-112).

1.4 Uuriija ja uuritava interaktsioon

Sotsiaaltöö-uurijad lähtuvad arusaamast, et sotsiaalteaduslik uurimus toimub sotsiaalses interaktsioonis uuriija ja uuritava vahel, kus mõlemad osapooled mõjutavad üksteist. Uurimus on alati dialoog ka siis, kui uuriija ja uuritav ei kohtu otse, vaid suhtlevad ankeedi vahendusel. Uuriija viis oma küsimusi püstitada ja sõnastada pakub uuritavale tema tõlgenduse ja mõjutab uuritava arusaamist uuritavast ja ka vastuseid. Intervjuus on uuriija ja uuritava vastastikune mõjutamine enesestmõistetav ja vältimatu ning uuriija peab seda kogu uurimisprotsessi vältel (andmete kogumine, analüüsimine ja esitamine) endale teadvustama. (Holstein ja Gubrium, 1995, Stömpl, 2004: 36, Strömpl, 2012: 20). Judit Strömpl (2001) kirjutab, et uurimust läbi viies mõjutavad uuriijat uurimuse käigus kogutud andmed, nii et iga järgneva intervjuu või vaatlusega tema käsitus veidi muutub, ja oma varasematest teadmistest uuritaval teemal. Kõik uurimused põhinevad olemasolevatel teadmistel ja uurima innustavad meid veel vastuseta küsimused ehk teadmiste puudumine millegi kohta. Seega on iga uurimus õppimisprotsess, et midagi uut teada saada. Sotsiaaltööd uurides on see uus teadmine enamasti uuriija ja praktiku omavahelise interaktsiooni tulemus. Sellest õpivad mõlemad. Praktik omandab talle vajalikke teoreetilisi teadmisi ja õpib oma tööd sügavamalt analüüsima. Sotsiaaltöö uuriija õpib empiiriliselteadmisel tundma sotsiaalset reaalsust, mis on aluseks sotsiaaltööteooria arendamisele. (Strömpl, 2001).

1.5 Reflektiivpraktika

Kaasaegsed sotsiaaltöö teoreetikud leiavad, et sotsiaaltöö edu aluseks on oskus oma tegevust reflekteerida ja analüüsida ning mõista selle tähendust nii konkreetsetes olukorras kui ka avaramas kontekstis (Selg, 2006: 29). Reflektiivpraktika olulisteks eeldusteks on teooria tundmine, et oleks teadmisi, millega oma tööd võrrelda, ja uurimisoskused, mis aitavad oma tööd analüüsida (Selg 2015, Göppner, Hämäläinen, 2007). Reflektiivpraktika on teadmisi kaasav loov õppimine enda ja kolleegide kogemustest, hõlmates äratundmist, kuidas teooria poolt pakutavaid üldisi printsiipe kohaldada konkreetsetes olukordades (Thompson, 2002: 235-236) ja seeläbi teooriat edasi arendada (Wilken, 2015). Uurimine ja teadmiste loomine on igapäevase elu ja töö ning seega ka professionaalse sotsiaaltöö praktika lahutamatu osa (Fook ja Gardner, 2007: 28).

Reflektiivpraktika tähendab toetumist teooriale, pidades silmas, et teooria koondab endasse üldistatud kujul teiste kogemused ja meisterlikkuse ning võimaldab teooriale toetudes mõista seda ühist, rõhutades loovust, mis aitab tegeleda iga olukorra eripäraga. (Thompson, 2002: 235).

Reflektiivpraktika eeldab sotsiaaltöötajalt refleksiivsust, mis tähendab oskust ja harjumust jälgida ja arvesse võtta enda isiku, oma arusaamade mõju kõigele, mida me teeme või kuidas me teistega suhtleme. Eriti oluline on refleksiivsus sotsiaaltöö juhtumite puhul, kus sotsiaaltöötaja ei tea, kuidas klienti aidata ja tunneb isiklike tugevaid tundeid või on läbi elanud sarnaseid kogemusi nagu koges sotsiaaltöö klient. Sotsiaaltööteadlased Jan Fook ja Fiona Gardner kirjeldavad refleksiivsust kui oma teadmiste, tõekspidamiste, maailmavaate, väärtushinnangute, hoiakute ja isiklike kogemuste kriitilist analüüsimist nii praktiku kui ka sotsiaaltöö uurijana. Refleksiivsus hõlmab ka kriitilist suhtumist õpingute ning senise praktika käigus armsaks saanud teooriatesse, klassifikatsioonidesse, meetoditesse ja mudelitesse. (Fook, 2002:44, Fook ja Gardner, 2007, Payne, 2014: 84-85).

Sotsiaaltöötaja refleksiivsus ja reflektiivpraktika arenevad tänu osalemisele supervisioonides, kosisioonides jm kollegiaalsetes aruteludes, koolitustes ja ka uurimissubjektina uurimustes. Uurimus on uurija ja uuritava interaktsioon (Holstein ja Gubrium, 1995, Strömpl, 2001, Stömpl, 2004: 36, Strömpl, 2012: 20), mille käigus sotsiaaltöötaja saab jagada oma kogemusi ja mõtteid uurijaga ning ühiselt peegeldada nende kogemuste, väärtuste, mõtete ja tunnete mõju iseendale, kolleegidele, sotsiaaltöö klientidele ning teistele osalejatele. See aitab mõista paremini oma professionaalset arenguprotsessi, täiustada kogemuste pagasit ning analüüsida iseenda nõrkusi ja tugevusi sotsiaaltöötajana.

1.6 Sotsiaaltöö uurimus Eestis

Eestis on sotsiaaltöölalaste teaduslike teadmiste levitamisel peamine roll ülikoolides toimival õppetööl. Eesti keelsete uurimuste avaldamiseks ja praktikutele kättesaadavaks tegemiseks ei ole palju võimalusi. Neli korda aastas ilmub erialane ajakiri „Sotsiaaltöö“ (kuni käesoleva aastani ilmus kuus numbrit aastas) ning üksteist korda aastas ilmub ka elektrooniline uudiskiri, mis koondab valdkonna värskemaid uudiseid ja sündmusi. Ajakirja „Sotsiaaltöö“ missiooniks on aidata kaasa sotsiaalvaldkonna professionaalsele arengule. Ajakirjas kirjutatakse sotsiaalvaldkonna uuendustest, sotsiaaltöötajate igapäevasest tööst, muredest ja rõõmudest, tutvustakse uusi ja tõhusaid praktikaid nii Eestist kui välismaalt ning avaldatakse Eestis läbi viidud uurimuste tulemusi. „Sotsiaaltöös“ kirjutavad ülikoolide õppejõud, teadlased, üliõpilased, poliitikud ja ka sotsiaaltöö praktikud. Ajakiri „Sotsiaaltöö“ avaldab ka eelretsenseeritavaid erialaseid artikleid. Suur hulk Sotsiaalministeeriumi poolt tellitud uurimusi on avaldatud selle koduleheküljel (Uuringud ja analüüsid, 2015, Väljaanded, 2015). Sotsiaaltöö spetsialiste ühendava Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsiooni (ESTA) eestvedamisel läbi viidud uurimused on kättesaadavad ESTA kodulehel (ESTA avaldatud materjalid, 2015; ESTA liikmete teadustööd, 2015). Üliõpilasuurimuste avaldamine on erinevates kõrgkoolides erinevalt korraldatud. Lõputööde nimekirjad võib leida koolide kodulehekülgedelt ning huvi korral saab neid lugeda kohapeal või koolide raamatukogudes. Alates 2013. aastast on Tartu Ülikoolis Raamatukogu koduleheküljel *Dspace* (Tartu Ülikooli... , 2015) kohustuslikult

kättesaadavad kõik ülikoolis kaitstud bakalaureuse- ja magistritööd, sealt on võimalik lugeda ka sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika alaseid töid.

Mitmed Eesti sotsiaaltööteadlased on avaldanud uurimistöid ka rahvusvahelistes ajakirjades jm väljaannetes, millega saab tutvuda ETIS-se (Eesti Teadusinfosüsteem, 2015) ja Tartu Ülikooli Raamatukogu andmebaaside (Andmebaasid, 2015) vahendusel.

PROBLEEMIPÜSTITUS JA UURIMUSE EESMÄRK

Sotsiaaltöö on tegevusala, kus teooria ja praktika on tihedalt seotud ning hea praktika eeldab uurimuslikke lähenemisi. Praktika on tulemuslikum kui sotsiaaltöötaja tunneb sotsiaaltöö teooriaid ja uurimismeetodeid ning rakendab neid teadlikult oma igapäevases töös, hinnates abivajajate olukorda ja nende laiemat elukeskkonda, tehes kindlaks vajadustest erinevate teenuste järele, hinnates teenuste tulemuslikkust ja analüüsides oma tööd.

Kuna sotsiaaltööuurimuse objektiks on igapäevane praktika, on enamasti uurimissubjektideks sotsiaaltöö praktikud. Uurimuses osalemine näitab kindlasti sotsiaaltöötaja kollegiaalsust ja pühendumust oma tööle, aga samas me ei tea, mis motiveerib sotsiaaltöötajaid uurimustes osalema või osalemisest keelduma. Otsus võib olla seotud sotsiaaltöötaja arusaamade või töökoormusega, aga ka uurimuse teema, meetodi ja kvaliteediga.

Uurimuste läbiviijateks on enamasti lõputöid kirjutavad üliõpilased, kes sageli ei saagi teada oma vigadest ja õnnestumistest uurimuste kavandamisel ja läbiviimisel. Et uurimistööd nii üliõpilastele kui ka praktikutele paremini õpetada ja neis refleksiivsust arendada, on vaja saada uuritavatelt tagasisidet uurimuse läbiviimise erinevate aspektide kohta.

Uurimuses osalemine on arendav kogemus, võimalus praktikat reflekteerida. Marge Gutmanni (2010) magistritööst selgus, et sotsiaaltöötajad, keda ta oma uurimuse raames intervjueris, leidsid, et see oli hea võimalus oma mõtteid korrastada ja lihtsalt rääkida ehk praktikat reflekteerida.

Minu töö eesmärgiks on teada saada, mida tähendab sotsiaaltöötajate jaoks erialastes uurimustes osalemine. Töö eesmärgist tulenevalt püstitasin järgnevad uurimisküsimused:

1. Millised on sotsiaaltöötajate kogemused uurimustes osalemisest?
2. Missugused on sotsiaaltöötajate ootused seoses uurimustes osalemisega?

II PEATÜKK: METOODIKA

2.1 Fenomenoloogiline lähenemine

Magistritöö uurimus põhineb fenomenoloogilisel lähenemisel. Fenomenoloogilise uurimuse eesmärk on mõista ja kirjeldada fenomene, uurides, kuidas neid on kogenud teatud olukordades osalenud inimesed (Creswell, 2013: 76; Patton, 2002: 104).

Fenomenoloogia rajajaks on Saksamaa filosoof Edmund Husserl ning tema ideid on edasi arendanud Sartre, Heidegger ja Merleau-Ponty (Creswell, 2013: 76-77; Patton, 2002: 105). Husserli arvates põhineb igasugune teadmine kogemusel. Fenomenoloogia eeldab, et me saame teada ainult seda, mida oleme kogenud (*ibid*). Seetõttu tuleb ka tegelikku maailma uurida kogemuste kaudu ehk tuleb fenomeni uurimiseks tagasi pöörduda selle juurde, kuidas seda kogetakse ehk reflekteerivalt tõlgendatakse.

Inimeste argipäeva tundmaõppimine fenomenoloogilisest vaatenurgast tähendab sügavama informatsiooni kogumist kvalitatiivsete meetoditega (intervjuud, vestlusingid, vaatlused) ja selle esitamist uurimuses osalejate vaatenurgast. Fenomenoloogia tegeleb konkreetsete indiviidide kogemuste uurimisega, eristades neid üldlevinud ja enesest mõistetavatest arusaamadest. (Patton, 2002: 104).

Magistritöös käsitlen fenomenina sotsiaaltöötajate osalemist uurimustes. Lähtudes fenomenoloogiast, saab fenomeni kohta informatsiooni anda vaid indiviid, kes on seda isiklikult kogenud, seetõttu intervjuueeringi uurimustes osalenud sotsiaaltöötajaid. Sotsiaaltöötajate kogemusi tõlgendades vaatlen, mis on kogemustes ühine ja mis erinev.

2.2 Andmekogumismeetod

Andmed kogusin kvalitatiivsete poolstruktureeritud intervjuudega, kuna see intervjuueerimise vorm on paindlik ja annab võimaluse vestlust vastavalt olukorrale sobivalt suunata ja intervjuueeritavate antud vastuseid täpsustada (Laherand, 2008:177; 180-181). Intervjuu läbiviimisel oli mul isiklik kontakt osalejatega ning see võimaldas märgata olulisi aspekte ka eneseväljendusviisides, nagu miimika, kõne, kehahoiak ning võimaldas küsida koheselt lisaküsimusi ja kommentaare, mis omakorda aitas jõuda üksikasjalikumate sotsiaaltöötajate käsitusteni sotsiaaltöö uurimustes osalemisest.

2.3 Uurimuses osalejad ja andmekogumine

Lähtudes uurimismeetodist ja magistritöö mahust otsustasin viia läbi intervjuu kuue sotsiaaltöötajaga. Uurimuses osalejate kontakte sain õppejõududelt Merle Linno ja Marju Selg ning uurimuses osalema valisin nende seast kõrgharidusega sotsiaaltöötajad. Osalejate valimist mõjutas ka kaugus Tartust, sest soovisin, et sotsiaaltöötajad töötavad nii ülikooli lähedal kui kaugemal.

Koostasintervjuu kava (Intervjuu kava vaata LISA 1.), nähes ette, et küsimuste järjekord ja sõnastus võivad varieeruda olenevalt intervjuude käigust. Sotsiaaltöötajad võivad intervjuudesse ise sisse tuua uusi huvitavaid teemasid, mille peale ma eelnevalt tulla ei osanud või mille olulisust ei osanud uurimistöö alguses hinnata. Intervjuu kava koosnes viiest teemaplokist, milleks olid sotsiaaltöötajate kogemused erialasesse uurimusse värbamisest, kogemused uuritava rollis olekust, tagasiside saamine uurimuse läbiviijalt, sotsiaaltöötaja enda kogemused uurijana ja arvamused uurimustes osalemise kohta tulevikus. Viisin läbi prooviintervjuu, et teada saada, kas küsimused on arusaadavad ja annavad piisavalt informatsiooni sotsiaaltöötajate käsitustest. Uurimuse läbiviimise käigus kasutasin intervjuudest saadud teadmisi järgmistes intervjuudes.

Esmase kontakti saamiseks saatsin võimalikele intervjuueeritavatele personaalse e-kirja, eeldades, et nii praktikud osalevad uurimustes meelsamini. Kirjas tutvustasin lühidalt ennast ning oma uurimust ja palusin neil selles osaleda. Samuti mainisin oma kavatsust

intervjuusid salvestada ja lubasin rakendada konfidentsiaalsuse põhimõtet magistritöö kirjutamisel. Seega jätan välja kõik andmed, mis võiksid teha võimalikuks uurimuse osaliste identifitseerimise.

Sotsiaaltöötajatelt kokkuleppe saamine uurimuses osalemiseks oli minu jaoks üllatavalt ladus. Viis inimest olid kohe nõus osalema. Ühele sotsiaaltöötajale pidin lisaks kirja saatmisele kokkuleppe saamiseks ka helistama, aga ka tema oli nõus osalema.

Kõik intervjuud toimusid 2015. aasta märtsis. Intervjuu toimumiseks pakkusin välja nädalase ajavahemiku, millest sotsiaaltöötajad valisid endale sobiva aja. Intervjuude pikkused varieerusid 45 minutist ühe tunni ja 15 minutini. Kõik intervjuud viisin läbi tööajal sotsiaaltöötajate tööruumides. Seetõttu meie vestlusi katkestasid nii kliendid, teised töötajad kui ka telefonikõned erinevate pöördumistega. Vaatamata katkestustele jätkasid sotsiaaltöötajad vestlust kergelt, vajadusel kordasin küsimust.

Iga intervjuu eel tundsin hirmu, kuidas see õnnestub, kas saan vastused uurimisküsimustele. Kartsin, et osutun sotsiaaltöötajate jaoks järjekordseks tüütajaks ja aja raiskajaks ning nad ei soovi jagada oma kogemusi ja arvamusi sotsiaaltöölastes uurimustes osalemise kohta, või nad ei pea teemat piisavalt huvitavaks või uurimist vajavaks. Õnneks ei olnud mu hirmudel alust.

Intervjuusid alustasin enda, oma uurimuse ja selle eesmärgi tutvustamisega, selgitasin konfidentsiaalsuspõhimõtet töös ning palusin intervjuu salvestamiseks luba. Kuna intervjuu küsimused olid jagatud viite teemaplokki, mis loogiliselt üksteisele järgnesid, siis toimus üleminek küsimuselt küsimusele üsnagi sujuvalt. Tihti vastasid osalejad küsimustele ise ära, ilma et oleksin küsinud. Nii läksid sotsiaaltöötajate kirjeldused sujuvalt meeldiva uurimuse juurest ebameeldiva uurimuse juurde. Aegajalt esitasin täpsustavaid küsimusi. Intervjuusid läbi viies oli märgata, et minu uurimuse teema oli osalejate jaoks huvitav ja nad soovisid oma tööd, arusaamu ja uurimustes osalemise kogemusi minuga jagada.

Kõigi intervjuude diktofonile salvestatud tekstid transkribeerisin. Ka analüüsi käigus kuulasin kõik intervjuud mitmeid kordi üle ja tegin transkriptsiooni täiendusi ning parandusi. Lisasin transkriptsioonide juurde ka oma mõtted ja märkused.

2.4 Analüüsimeetod

Oma magistritöös kasutasin andmete analüüsimisel temaatilist analüüsi, kuna minu magistritöö teema on uudne ja tulemusi ei ole võimalik ette ennustada. Teemaatilise analüüsi eesmärgiks on uuritavate fenomenide tähenduste tundma õppimine. Ezzy (2002: 88-89) sõnul on temaatiline analüüs induktiivne analüüsimeetod, milles kategooriaid ei määrata eelnevalt, vaid toimub avatud kodeerimine, kus kategooriad kujunevad uurimuses saadud andmeid analüüsides. See uurimisvorm viib uurija teemade juurde, mis on andmestikus varjatud ja tulevad esile alles tänu analüüsile. Oma töös kasutan Ezzy (2002: 88-93) poolt kirjeldatud kolmeastmelist kodeerimist. Kõigepealt lõin avatud kodeerimise käigus esimesed respondentide vastustest ilmnunud kategooriad. Avatud kodeerimisele järgneb teemade välja toomine ning põhikategooriate moodustamine ehk telgkodeerimine. Viimases astmes ehk selektiivses kodeerimise faasis leitakse tuumkategooria, mis ühendab eelnevalt telg-kodeerimisel loodud kategooriaid.

Kõigepealt lugesin intervjuude transkriptsioone mitmeid kordi ja panin kirja mõtted, mis teksti lugemisel tekkisid ja mis olid juba intervjuude läbiviimisest meelde jäänud. Seejärel otsisin mahakirjutistest välja korduvad teemad, kus sotsiaaltöötaja kirjeldab erinevaid uurimuses osalemise tahke ning andsin neile ühise nimetaja ehk kategooria. Kuna minu uurimuse fookuses on sotsiaaltöötajate uurimustes osalemise kogemused, siis keskendusin nende kirjelduste analüüsile. Intervjuudes ilmnis mitmeid teemasid, mida algselt intervjuu kavas ei olnud. Järgnevalt püüdsin leida ühiseid teemasid ja arvamusi ning ka erinevusi sotsiaaltöötajate vastustes ning leida seoseid erinevate teemade vahel, jälgida, millest ajendatuna ja millega seoses teatud arvamused ja väited esinevad. Andmete läbitöötamisel kujunesid välja kategooriad oma alakategooriatega. Kategooriad on sotsiaaltöötajate kogemused uurimissubjektina ning sotsiaaltöötaja kogemused aktiivse uurija ja enesearendajana.

2.5 Uurija refleksiivsus

Lähtudes tõdemusest, et sotsiaaltöö uurimus toimub uurija ja uuritava interaktsioonis, tuleb uurijal uurimuse läbiviimisel teadvustada oma isiku eripära ning uuritava teemaga seotud kogemusi ja arusaamu, mis võiksid uurimuses osalejaid ja uurimisprotsessi mõjutada. Oma isiku mõju vältida ei ole võimalik, kuid sellest on vaja olla teadlik ja seda ka andmete kogumisel ja analüüsimisel arvesse võtta. Alljärgnevalt kirjutan oma mõtetest, tunnetest ja kõhklustest seoses käesoleva uurimistööga.

Intervjuude puhul tundsin, et minu teatav ebakindlus avaldas uurimuses osalejatele suunavat mõju. Kuigi mul on varasemad kogemused intervjuude läbiviimisel bakalaureusetöö ja erinevates ainetes kodutööna tehtud uurimuste raames, tundsin iga intervjuu eel hirmu, kuidas see õnnestub, kas saan vastused oma küsimustele. Teatav ebakindlus mõjutas ka intervjuude läbiviimist, takistades mingil määral teemade käsitlemist. Näiteks küsisin intervjuueeritavalt, kuidas paluda või kutsuda uurimusse osalema, et praktik meelsamini osaleks, milline ideaal võiks olla, kuidas pöörduda sotsiaaltöötaja poole. Kuna sotsiaaltöötaja mõtles kaua, siis pakkusin talle vaikuse vältimiseks vastuseid nagu telefoni teel, e-mailiga, ise kohale tulles või kas see on üldse oluline ning sellise suunamisega jäi intervjuueeritava enda arvamus esitamata. Teise näitena toon intervjuu, kus küsisin sotsiaaltöötajalt, miks uurimuste kirjutamine ja neis osalemine on vajalik või kas üldse on vajalik, millele intervjuueeritav ka vastas, kuid teemade käsitlemisel juhindusin oma ettevalmistatud intervjuu kavast ja sotsiaaltöötaja vastus jäi poolikuks, sest ma ei pannud tähele vastaja „sõõta“ vestluse edasi arendamiseks ja palusin kirjeldada meeldivat, huvitavat uurimust, kus sotsiaaltöötaja on osalenud. Iga intervjuu järel transkribeerisin selle vahetult ning seetõttu muutusin iga järgneva intervjuu läbiviimisel vabamaks ja enesekindlamaks ning seetõttu õnnestusid järgnevad intervjuud minu arvates paremini. Uurimuses osalejatega vesteldes jäi mulle kohati tunne, et intervjuueeritavad üritavad mulle selgitada, teades, et ma olen üliõpilane, kuidas peab uurimust läbi viima. Kõigil sotsiaaltöötajatel olid konkreetsed ootused uurijale ja ettekujutus meeldivast uurimusest, mida nad oma kogemusi kirjeldades rõhutasid. See näitab, et uuritavad on kogenud negatiivseid kogemusi, mida nad tulevikus sooviksid

vältida. Sotsiaaltöötajad kirjeldasid positiivseid ja negatiivseid kogemusi, mis näitas, et nad olid avatud oma kogemusi jagama.

III PEATÜKK: TULEMUSED

Järgnevas peatükis esitan uurimuse tulemused. Analüüsivat teksti illustreerivad tsitaadid intervjuudest. Tsitaadid on esitatud muutmata kujul ja muust tekstist eristatud. Vahele jäetud lõik tsitaadis on tähistatud märkega /.../. Nurksulgudes on täiendused tsitaatide paremaks mõistmiseks. Konfidentsiaalsuse põhimõtet järgides olen välja jätnud kõik andmed, mis võimaldaksid osaliste identifitseerimist. Esituse elavdamiseks ja jälgitavuse parandamiseks tähistasin uurimuses osalejad väljamõeldud nimedega: Sirje, Tiina, Linda, Karin, Ülle ja Mari.

Peatüki ülesehitus põhineb temaatilise analüüsi loogikal ja on jagatud vastavalt intervjuudes ilmnenuid kategooriatele kaheks suuremaks osaks. Mõlemad osad on omakorda liigendatud teemade järgi, mis intervjuude käigus selgelt esile tulid. Esimeses peatükis analüüsin uurimuses osalejate kirjelduste alusel sotsiaaltöötajate kogemusi uurimissubjektina, mille alapeatükkideks on uurimusse värbamine ja uurimisprotseduur. Seejärel esitan, kuidas kirjeldavad uurimuses osalejad sotsiaaltöötaja kogemusi aktiivse uurija ja enesearendajana, mille alapeatükkideks on sotsiaaltöötaja uurimuses osajana, uurimuste lugemine ja sotsiaaltöötaja uurijana.

3.1. Sotsiaaltöötaja kogemused uurimissubjektina

Selles alapeatükis käsitlen temaatilise analüüsi tulemusena leitud kategooriaid, milleks on kogemused uurimusse värbamisest ja uurimisprotseduurist.

3.1.1. Uurimusse värbamine

Järgnevalt analüüsin sotsiaaltöötajate kirjeldusi uurimusse värbamisest, mille alateemadeks on pöördumise viisid, kommunikatsioon värbamisel ning otsus ja sellest teatamine.

Pöördumise viisid

Sotsiaaltöötajate kirjeldustes algab nende osalemine uurimustes uurija pöördumisega uuritava poole, milleks on erinevad kanalid: e-kiri, helistamine, ise kohale tulemine või erinevate pöördumisviiside kombineerimine. Uurimuses osalemiseks pöörduvad uurijad intervjueeritavate poole enamasti e-kirja teel, milles nad tutvustavad uurimust ja paluvad osaleda. Sotsiaaltöötajate vastustest selgus, et e-kiri on nende jaoks anonüümne ja vähekohustav, eriti kui on näha, et kiri on saadetud paljudele: „*Mõte oli peas, et siit tuleb neid vastuseid noh, et see minu üks vastus võib ka seekord minemata jääda*“ (Karin). E-kirju on lihtsam kõrvale jätta ja leida vabandusi uurimuses mitteosalemiseks. „*Meilide tulek võib olla selline, et isegi, kui loed selle läbi ja sul on veel kümme meili, siis sa oled selle läbi lugenud ja juba selle kümnenda meili ajal on meelest läind, et kas märkida see mitteloetuks või, et ma pean seda meeles /.../ meili lugemine kõik sõltub.*“ (Karin). Sotsiaaltöötajatele saabub väga palju erinevaid kirju, mistõttu kutsed uurimuses osalemiseks võivad jääda märkamata ning hiljem avastades ei vasta nad enam nendele.

Andmete kogumiseks pöörduvad uurimuste läbiviijad sotsiaaltöötajate poole ka telefoni teel. Helistades tutvustavad uurijad ennast ja oma uurimust, täpsustades sotsiaaltöötaja soovil uurimuse eesmärki ning konfidentsiaalsuse põhimõttest kinnipidamist ja paluvad osaleda või küsivad luba uurimuse kohta informatsiooni e-kirjaga saata. Üks sotsiaaltöötaja nentis, et uurijad pöörduvad uuritava poole ka ise kohale tulles, aga seda tuleb ette harva. Intervjueeritavad tõdesid, et kui uurija isiklikult palub, siis on palju

raskem uurimuses osalemisest keelduda. Seega on helistamine või ise kohale minemine tulemuslikum, aga nõuab uurijalt rohkem vaeva ja aega.

Selgus, et mõnikord kasutavad uurijad ka kombineeritud pöördumisi, mille puhul uurija esmalt saadab e-kirja ja helistab, kui uurimusse värvatav ei ole kirjale vastanud. Osalejate vastustest nähtus, et sellise pöördumise puhul võib tekkida piinlik moment suhtluses uurija ja uuritava vahel, kui sotsiaaltöötaja on kirja lugenud ning ei ole sellele vastanud ega mäleta seda enam. See paneb sotsiaaltöötaja ebameeldivasse olukorda. Seega ei ole e-kiri ja telefoni teel pöördumise kombineerimine kõige õnnestunud pöördumisviis, sest annab võimaluse sotsiaaltöötajale leida vabandus unustamisele või oma halvale mälule. On ka vastupidi pöördumist, kus uurija helistab sotsiaaltöötajale ja tutvustab ennast ning oma uurimust ja küsib luba täpsemat infot uurimusest e-kirjaga uuritavale saata. Sotsiaaltöötajad leidsid, et selline kombineeritud pöördumisviis on sümpaatne.

Üks osaleja mainis, et teda on uurimusse värvatud tänu kolleegi soovitusel, seega siis kasutati lumepalli meetodit. Üks sotsiaaltöötaja soovitas intervjuu ajal kolleege, keda võiksin veel oma uurimusse kaasata. See näitab sotsiaaltöötajate valmisolekut abistada uurijaid uurimuste läbiviimisel.

Kommunikatsioon värbamisel

Oma varasemaid kogemusi kirjeldades peavad uurimusse osalema kutsumisel kõik sotsiaaltöötajad oluliseks uurija ja uuritava vahelist kommunikatsiooni. Sotsiaaltöö uurimustesse värbamisest rääkides mainivad osalejad uurimust tutvustavat kirja, mida nad nimetasid kaaskirjaks. See on intervjuueeritavate jaoks oluline, sest loob esmamulje sotsiaaltöö uurimusest. Sotsiaaltöötajad ootavad uurimuse asjalikku tutvustust, mis tekitaks huvi uurimuses osalemiseks, selgitaks uurimuse eesmärgi ja tähtsust ning mida soovitakse uurimuses osalejalt, kus ning kuidas uurimus toimub. See näitab sotsiaaltöötajate sõnul viisakust ja seda, et uurija on vaeva näinud, teemasse süvenenud ja uurimusse värbamise enda jaoks läbi mõelnud. Sotsiaaltöötajate jaoks on oluline, et ka kirja stiil, millega uurijad nende poole pöörduvad.

„Eelkõige see peab olema viisakas, mitte üliviisakas või pugev, vaid lihtsalt viisakas. Kiri algab terega ja lõpeb aitähiga. Sellised elementaarsed viisakusreeglid. Väga tihti just e-posti suhtluses seda ei ole. Ma ikka eeldan, et inimene tutvustab ennast ja kirjutab, miks tal seda vaja on. See on elementaarne.“
(Mari).

Vestlustes oli märgata, et intervjuueeritavaid häirib ebaviisakas pöördumine. Üldiselt ootavad sotsiaaltöötajad personaalset pöördumist, sõltumata kanalist, mida uurija kasutab. *„Kui ta [kutse] tuleb e-kirjaga, siis ta võiks olla konkreetselt mulle, et ma ei näe, et see on /.../ laiadele massidele, /.../ et see on isiklikult mulle mõeldud, mitte üldistavalt kõigile.“* (Ülle). Uuritavate kogemuste kirjeldustest jäi mulje, et sotsiaaltöötajad tundsid vajadust rääkida, kuidas sotsiaaltöö uurimust võiks läbi viia, kirjeldades oma ootusi nii pöördumisviisidele kui ka uurija ja uuritava vahelisele kommunikatsioonile.

Otsus ja sellest teatamine

Olles informeeritud uurimusest, on sotsiaaltöötajate järgmiseks sammuks otsuse tegemine ja selle uurijale teatamine. Vestluses intervjuueeritavatega ilmned erinevad põhjendused, mis mõjutavad uurimuses osalemise otsuse kujunemist. Põhjendused on seotud uurimuse läbiviimisega sealhulgas ka uurijaga, uurimuse olulisusega intervjuueeritava jaoks, teema ja ajaga.

Nõusoleku põhjendused

Teema olulisus

Intervjuudest selgus, et uurimuses osalemise otsuse kujunemise puhul on peamiseks eelduseks teema olulisus sotsiaaltöötaja jaoks: *„Kui on mõni selline küsitlus, mille puhul ma tunnen, et see mind väga puudutab, siis on tõesti niimoodi, et siis ma lihtsalt leian selle aja.“* (Sirje); *„Kui teema on hästi südamelähedane, /.../ siis on kindel, et ma sinna reageerin või ütlen sõna sekka.“* (Ülle). Huvipakkuv ja hingelähedane teema annab sotsiaaltöötajatele kindlustunde ja julguse uuritava teemal kaasarääkimiseks ning oma

arvamuse avaldamiseks. Intervjuudest nähtus, et kui teema on sotsiaaltöötajat isiklikult puudutav, siis leiab ta aega uurimuses osalemiseks tööülesannete täitmise kõrvalt või ka väljaspool tööaega. Samuti osalevad intervjuueeritavad uurimustes, mis on nende töövaldkonnas. Tööga seotud teemad annavad intervjuueeritavatele pädevuse ja teadmised uuritavast teemast, mis annab tõuke selleks, et sotsiaaltöötaja uurimuses osaleb.

Seos uurijaga

Uurimuses osalemisel on määrava tähtsusega ka see, kes uurimust läbi viib. Vestlustest sotsiaaltöötajatega ilmnis, et uurimuses osalemise otsust mõjutab isiklik side sotsiaaltöö uurijatega. „*Aga ma arvan mingile tuttavale kindlasti ei ole ma ära öelnud, ka ebahuvitava teema puhul.*“ (Linda) Kui uurija on tuttav, sõber või kolleeg, siis osalevad sotsiaaltöötajad uurimustes. Tutvused muudavad uurimuses osalejate leidmise uurijatele lihtsamaks. Intervjuus tuttava või kolleegiga on suhtlus sujuv ja pingevaba. Samas varasem kokkupuude ning olemasolevad teadmised teemast ja uuritavast mõjutavad intervjuu läbiviimist ning uurimuse kirjutamist. Uurimistöö protsessis võib tekkida olukord, kus praktikust saab uurija või uuritav on isiklikult seotud uurijaga, kes läheb intervjuuerima oma kolleege või tuttavaid. Sellises uurimuses võib tekkida rollikonflikt, kus nii uurija kui uuritav põrkuvad eetiliste küsimustega: milliseid andmeid uuritavast teemast rääkida, kui palju ja kuidas küsida kui tegelikult uurijal on mingisugused teadmised uuritavast teemast juba olemas või kuidas uurija hiljem kogutud andmeid käsitleda saab, et kolleegide usaldust ei petaks. Sellisest kogemusest kirjutas ka Merle Linno (2007), kui ta praktikust uurijaks sai. Uurija isiku mõju uurimusele, eelkõige kvalitatiivse uurimismeetodi kasutamisel, on oluline aspekt, millele tuleb mõelda nii uurimuse planeerimisel kui ka läbiviimisel (Holstein ja Gubrium, 1995, Linno, 2007: 1, Strömpl, 2012: 20, Stömpl, 2004: 36, Strömpl, 2001). Refleksiivse uurimuse kohaselt peab uurija arvestama oma isikliku eluloo – haridusliku tausta, väärtuste, põhimõtete, uskumuste, käitumise, kultuurinormide, sotsiaalse staatuse, eelneva töökogemuse jms personaalsete karateristikute mõjudega uurimistulemustele (Fook, 2002: 44, Fook ja Gardner, 2007, Linno, 2007: 1, Scourfield, 2001: 61-62, Selg, 2008).

Kohustus

Kuigi vestlustest intervjueeritavatega selgus, et uurimustes osalemine on eelkõige vabatahtlik tegevus, siis üks sotsiaaltöötaja põhjendas uurimustes osalemist töökohustuste kaudu. „*Meil peetakse /.../ heaks tavaks, et me aitame uuringutele kaasa, siis meil on natuke kohustuslik ka eksju. Mõnikord tuleb päris mitu korda meeldetuletus, et te ei ole veel vastanud, te ei ole veel osalenud*“ (Tiina). Uurimustes osalemise kaudu aitavad sotsiaaltöötajad nii uurijat, osalejat kui sotsiaaltööd üldisemalt jagades oma teadmisi ja kogemusi. Intervjuusid tehes tundsin, et sotsiaaltöötajad tunnetavad kohustust tegeleda oma töö kõrvalt erialastes uurimustes osalemisega, kuid see on nende jaoks pigem positiivne ja annab võimaluse ennast tööalaselt proovile panna ja seeläbi aidata kaasa sotsiaaltöö arengule Eestis.

Keeldumise põhjendused

Ebaviisakas pöördumine

Ühe teemana uurimuses osalemisest keeldumisel ilmnes, et uurijad pöörduvad uuritava poole asjatundmatult. „*Otsust osaleda mingil määral mõjutab kui sulle tuleb kiri, kus on ütleme mõisted segi aetud, või mingi selline kiri, kus tundub juba, et mitte väga okei või et inimene ei ole vaeva näinud üldse selle jaoks, isegi seda meili kirjutades.*“ (Karin). Sotsiaaltöötajad leidsid, et uurija ei tunne piisavalt uuritavat teemat või on uurimus linnukese pärast tehtud ning seetõttu keelduvad uurimustes osalemisest.

„Ma loodan, et jääb vähemaks neid uurimusi, mis on tehtud selle linnukese pärast, et keegi käsib või peab või noh kasvõi meil on vaja mingeid Euroopa Liidu rahad ära kasutada, teeme uurimuse, et saada mingit sisendit, väljundit, misiganes moodsad sõnad, vaid, et uurijad alati mõtlevad läbi, miks neil on vaja ja mida neil on vaja, sest ikka aeg-ajalt on selliseid uurimusi, kus sa näed, et see on linnukese pärast, vat siis ei olegi isu osaleda. Siis kui ma näen, et see ei ole südamega tehtud, siis ei taha osaleda kui sellel ei ole eesmärki ja see ka et just need internetis mulle saabuval küsimustikud vahete vahel on need küsimused on väga asjatundmatult koostatud. Üks asi on see, et võib-olla tudeng ei peagi neid asju nii spetsiifiliselt

veel teadma ja ja ei saagi eeldada, et ta nagu peensusteni oma küsimuste koostamisel läheb, aga selgelt on ära nähtavad ka need, kus ei ole süüvitud teemasse. Täpselt see, et kui mina oma aega panustan, aeg on mulle hirmus kallis, siis ma tahan, et vastaspool ka nagu asjaga süvitsi läheks või et tõesti sellest oleks ka temale kasu.“ (Mari).

Lisaks selgus intervjuueeritavate vastustest, et nad lükkavad uurimuses osalemise teistele sotsiaaltöötajatele, eeldades, et uurija saab vastuseid piisavalt kui uurija saadab kutse läbi listi korruga paljudele. Sellest saab järeldada, et nähes, kellele veel kutse on saadetud, ei teki sotsiaaltöötajatel motivatsiooni uurimuses osalemiseks. Uurimuses osalejate vastusest võis tajuda, et kui uurija pöördumine ei ole personaalne, viisakas ega asjalik, siis nad ei osale uurimuses ega edasta uuritaval teemal oma arvamust ja kogemusi.

Aeg

Uurimuses osalemisest keeldumisele on omane mitmete tegurite koosinemine. Sotsiaaltöötajate sõnul kujundab nende uurimuses osalemise otsust konkreetse päeva või perioodi töökoormus, mida osalejad intervjuudes mitmeid kordi rõhutasid.

„Kui mul on mingid kohtudokumendid pooleli või on ütleme mõne pere või kliendiga selline intensiivne töö, et mul realselt ei ole aega.“ (Ülle); „Olenebki sellest, et kuidas on minu tööperiood, et kui mul on kiire, siis ma tõesti ei hakka süvenema, mul ei ole aega.“ (Linda).

Üks asi on sotsiaaltöötajate jaoks vaba aja leidmine osalemiseks, aga ka ümberlülitumine kliendi probleemidelt uurimusele ja sellesse süvenemine on keeruline ning seetõttu keelduvad sotsiaaltöötajad osalemisest. Intervjuueeritavad rääkisid, et osalemist ei mõjuta ainult töökoormus ja uurimuseks sobiva aja leidmine, vaid ka uurimuse pikkus ja kestvus, mida mõjutab ankeedi puhul küsimustike ülesehitus ja selgus. Nad mainisid, et küsimuste arv ei tohi olla liiga suur ja ankeet peab olema koostatud professionaalselt, et vastajad saaksid aru üheselt selle sisust.

Teine oluline aspekt, mis mõjutab sotsiaaltöötajate uurimustes osalemist on see, kas intervjuu toimumiseks pakutud aeg on sobiv. „*Pigem kõhkklus on, kas mul sel ajal midagi*

ees on.“ (Karin). Samas on see hea ettekääne, kuidas viisakalt uurimuses osalemisest keelduda. Alati ei ole sotsiaaltöötajatel töö kõrvalt aega uurimustes osaleda, kuid suheldes uurijaga on võimalik kokku leppida uus aeg kui siiski on soov osaleda.

Sotsiaaltöö on profession, milles on palju määramatust ja ootamatusi. Planeerimatute kohustuste tõttu on mitmel osalejal olnud raskusi uurimustes osaleda, kuigi soov selleks on olemas.

„Ja aja valimisega paraku on niimoodi, et ükskõik kui hästi ma seda valin, siis kogu aeg jooksevad mingid asjad kokku, aga töökoormus on, ütlen ausalt, töökoormus on üle mõistuse suur.“ (Sirje).

Sotsiaaltöötaja sõnad illustreerisid väga hästi intervjuud, mille ma temaga läbi viisin. Nimelt leppisime omavahel kokku päeva ja kellaaja, millal intervjuu toimub, aga parasjagu andis Sirje sellel ajal üliõpilastele intervjuud ning meie vestlus toimus seetõttu hiljem. Kirjeldatud olukorrast võib järeldada, et sotsiaaltöötaja proovib võimalikult palju erinevates uurimustes osaleda ja püüab neid oma tööpäeva mahutada, aga erialastes uurimustes osalemist mõjutavad sotsiaaltöötajast endast sõltumatud asjad nagu ootamatud ja planeerimatud töökohustused, mida ei ole sotsiaaltöötajal võimalik ette näha.

Võõras teema

Intervjueeritavate vastustest selgus, et sotsiaaltöötajatel on olnud kogemusi uurimustega, mis on valesti sihitud. „Kui see küsimustik on saadetud inimesele, kelle töövaldkonda see päriselt nagu ei puuduta /.../ see võib olla üks põhjus, miks jääb see küsimustik vastamata.“ (Karin). Sotsiaaltöötajad keelduvad uurimustes osalemisest, kui uurimus ei kuulu nende töövaldkonda. See näitab, et nad on ebakindlad võõral teemal kaasa rääkima. Intervjueeritavad leiavad, et neil ei ole piisavalt teadmisi ega pädevust osalemiseks ja pigem saadavad uurimuse edasi inimesele, kelle spetsiifikasse uuritav teema kuulub. Seega sotsiaaltöötajad jätavad valele inimesele saadetud uurimuse vastamata, samas kui teavad, millise spetsialistile uurimust saata, siis aitavad nad uurijat ja saadavad pöördumise edasi. Ka Olga Hramtsova (2008) magistritööst selgus, et kui sotsiaaltöötajad

ei oma piisavalt teadmisi ja kogemusi uuritavast teemast, siis sotsiaaltöötajad ei osalenud uurimuses.

Sotsiaaltöötajatega seotud keeldumised

Sotsiaaltöötajad keelduvad uurimustes osalemisest, kui osaleja enda tõekspidamised segavad küsimustele vastamist. Samuti selgus, et kui uurimus ei paku osalejale midagi ja sotsiaaltöötaja ei näe osalemisel kasu, uurimuse eesmärki ega tulemust, siis ta loobub osalemisest. See tähendab, et pöördumise sõnastusest ei ilmne selgelt uuritav nähtus.

Nõusolekust või keeldumisest teatamine

Uurimuses osalemisest teatavad sotsiaaltöötajad mitme erineva kanali kaudu. Kui kutse on saabunud e-kirja teel, siis intervjueeritav vastab sellele, et on nõus osalema ning uurija ja uuritav lepivad osalemise täpsemates tingimustes omavahel kokku. Telefoni teel ja uurija kohaletulemisel ütleb sotsiaaltöötaja uurijale, et on nõus osalema ja samuti lepivad omavahel kokku, millal, kuidas ja kus intervjuu toimub. Ankeetide puhul nõustudes osalema vastab sotsiaaltöötaja ankeedi küsimustele ja saadab vastused uurijale tagasi.

Intervjueeritavate kogemuste kirjeldustest ilmnes, et sotsiaaltöötajad on keeldunud uurimustes osalemisest. „*Ma olen meilile vastanud, et kahjuks ei ole aega.*“ (Mari). Samas on olnud ka olukordi, kus sotsiaaltöötajad ei vasta üldse uuringus osalemise palvele. „*Vahel ma lihtsalt lükkan kohe kõrvale ja siis vahel oleni vastand, et mind ei huvita see teema, mul ei ole aega, noh oleneb põhjusest. Aga üldiselt lihtsalt jätan nii.*“ (Linda). Kirjadele mittevastamine võib tuleneda näiteks ajapuudusest, aga ka sellest, et uurimuses osalejad ei tunne end teemaga seotud olevat või teema ei ole sotsiaaltöötajate jaoks põnev. Huvitava tulemusena vestlustest selgus, et intervjuudest uurijatega ei ole sotsiaaltöötajad keeldunud, küll aga ei ole nad osalenud kõigis ankeetidega uurimustes, kuhu neid on kutsutud osalema. See näitab, et sotsiaaltöötajad soovivad oma tööasju teistega kollegidega arutada.

3.1.2. Uurimisprotseduur

Järgnevalt analüüsin sotsiaaltöötajate kirjeldusi uurimisprotseduurist, mille alateemadeks on uurija, uurimuse ajalised ja ruumilised tingimused, meetod ning uurija ja uuritava vahelised kokkulepped.

Uurija

Sotsiaaltöö uurimuste läbiviijatena eristavad sotsiaaltöötajad oma kogemuste kirjeldamisel kolme gruppi uurijaid. Intervjueeritavad nimetasid esmalt ülikoolidega seotud inimesi: õppjõude, teadlasi ja üliõpilasi. Samuti mainisid osalejad erinevaid sotsiaaltöoga seotud organisatsioone ja asutusi nagu Sotsiaalministeerium, ESTA, Sotsiaalkindlustusamet ja Tervise Arengu Instituut. Kolmanda grupina nimetasid sotsiaaltöötajad uuringufirmasid, kes on erinevaid sotsiaaltöö uurimusi läbi viinud, näiteks RAKE, Praxis ja Geomeedia. Seega võib intervjuude põhjal öelda, et sotsiaaltöölaseid uurimusi Eestis viib läbi palju erinevaid inimesi ja asutusi. Intervjuudest selgus, et sotsiaaltöötajate uurimuses osalemisel on uurijate poolt uuritud teemad üldised sotsiaaltöö korraldust puudutavad, hetkel sotsiaaltöös aktuaalsed või intervjueeritavad tundsid vajadust ennast teemaga kurssi viia ja uurimuses osaleda, sest nad aimasid, et tulevikus võib seda praktikas vaja minna. Näiteks on uuritud sotsiaaltöö kliente, tööülesandeid, sotsiaalhariduse omandamist, toe ning koolituste vajadust.

Uurimuse ajalised ja ruumilised tingimused

Sotsiaaltöötajate erialastes uurimustes osalemisest rääkides peab tõdema, et on rida tingimusi, mis mõjutavad sotsiaaltöötajate uurimuses osalemist.

Osaleja asukoht

Intervjuu-uurimustesse osalema kutsumise sagedust mõjutab sotsiaaltöötajate tähelepanekute põhjal geograafiline asukoht. Minu uurimuses osalenud sotsiaaltöötajad töötasid nii ülikoolide läheduses kui kaugemates Eesti paikades. Selgus, et lähemate paikade sotsiaaltöötajad on uurimustega koormatud, samas ülikoolidest kaugemates kohtadesse tuldi intervjuusid tegema harva. Ka suuremates omavalitsustes töötavad spetsialistid on saanud rohkem uurimuses osalemise kutseid kui väikeste piirkondade töötajad. Uuritavate vastustest võis järeldada, et sotsiaaltöötajad, kes on vähem uurimustes osalenud, sooviksid seda tegelikult rohkem teha ja teised, kes on rohkem uurimustes osalenud, sooviksid, et neid rohkem rahule jäetaks.

Toimumise aeg

Selgus, et uurimustesse värbamisel on kindel ajaline dünaamika, nimelt tabab uurimuste laine sotsiaaltöötajaid kevadel, kui üliõpilased lõputöid kirjutavad „... *kui kõik lõpetama hakkavad, ütleme siin jaanuarist peale juba tuleb*“; „*Kevadeti tuleb neid [kutseid] meile väga palju.*“; „*Mida kevade poole, siis tuleb uksest ja aknast /.../ sügisel niimoodi ei ole.*“ Eelnev tulenes välistest vajadustest, kuid ka sotsiaaltöötajail endil on ajalisi piiranguid.

„Hea aeg uurimustest osaleda on kuu lõpus ütleme 23-ndast 27-28-ni /.../ sest kuni kahekümnennda kuupäevani, siis on need toetuste taotlejad, siis kuidagi nagu kuu algus inimestel on raha, pensionipäevad, lasteraha päevad, palgapäevad, siis on nagu liikuvust. /.../ Kuu lõpus saame nagu teiste asjadega ka tegeleda.“ (Ülle).

Samuti ilmnes intervjuueeritavate vastustest, et ankeedi puhul saab sotsiaaltöötaja ise valida sobiva aja, millal küsimustele vastata. Samas nad tõdesid, et kui uurijad annavad väga pika aja ankeedi täitmiseks, siis võib ka juhtuda nii, et kirja lugedes mõeldakse, et sotsiaaltöötaja vastab küsimustikule hiljem, aga selleks ajaks, millal sotsiaaltöötaja plaanis seda teha, on see meelest läinud. Intervjuu puhul on toimumise aeg uurija ja uuritava vaheline kokkulepe, mis tähendab seda, et kui sobivat aega ei leita, siis sotsiaaltöötaja uurimuses ei osale.

Meetod

Ankeedi täitmine ja küsimustele vastamine

Sotsiaaltöötajate kogemuste kirjeldustest selgus, et uurimustes osalemine toimub Internetis uurijate poolt saadetud küsitluste kaudu. Uurijad saavad sotsiaaltöötajatele spetsiaalselt uurimuseks mõeldud küsitlusprogrammi kaudu lingi ankeedile, millele sotsiaaltöötajad vastavad või saavad küsimused e-kirjaga uuritava e-posti aadressile. Sotsiaaltöötaja jaoks on ankeedile vastamine selles mõttes mugavam, et ei ole vaja kabinetist lahkuda ja ta suhtleb uurijaga vaid siis, kui saadab uurijale vastused tagasi. Samuti leidsid sotsiaaltöötajad, et ankeeti täites saavad nad valida endale sobiva aja.

Üks sotsiaaltöötaja on kogenud, et kui ankeedile vastates tuleb ette olukordi, mis vajavad kiiret lahendamist ja peab täitmise pooleli jätma, siis hiljem on vastamine aegunud ja peab kõigile küsimustele uuesti algusest peale vastama hakkama, seega kulub osalemisele topeltaeg.

Sotsiaaltöötajad mainisid, et ankeetuuringutes on nad vastanud avatud, suletud ning vastusevariantidega küsimustele, sageli on küsitud juurde põhjendusi ja selgitusi. Mõnes uurimuses on olnud skaalasisid, kus nad saavad uuritava kohta oma hinnanguid märkida. Sotsiaaltöötajad leidsid, et kui on vaja numbrilisi andmeid, näiteks toimetuleku toetuse saajate arvu vms, siis küsimustik on selleks kõige sobivam. Vaatamata sellele, et ankeet võimaldab koguda infot 24 tundi ööpäevas üle maailma, olenemata asukohast, ja et vastajate hulk võib olla seetõttu suur, tekkis sotsiaaltöötajate kogemuste kirjeldustes kahtlus ankeedi teel saadud uuringutulemuste kvaliteedist. Sotsiaaltöötajate internetiküsitluste kirjeldustest ilmnes mitmeid ebaseeldivaid kogemusi uurimustes osalemise kohta. Ankeetküsimustikke täites olid sotsiaaltöötajad kogenud, et mõnikord ei ole küsimused läbi mõeldud. Ankeedid on koostatud nii, et küsimused kordavad üksteist – ühte sama küsimust on küsitud ankeedis mitu korda. Intervjuudest selgus, et on juhtunud ka nii, et uurija on küsimused nii keeruliselt ja segaselt sõnastanud, et vastajal on raske aru saada, mida üldse teada tahetakse. Sotsiaaltöötajad kirjeldasid uurimusi, kus

uurija on mõisted segi ajanud ja üldse on näha, et ta ei ole uuritavasse teemasse piisavalt põhjalikult süvenenud.

„Keerukalt sõnastatud küsimused, me oleme siin purenud lahti paari küsimust, et mis täpselt teada tahetakse. /.../ me dešifreerime neid küsimusi siin töötajaga päris palju, et meile jäi mulje, et see küsimuste koostaja ajab segi isegi mõisted /.../ küsimustikule ta sai halvad vastused sellepärast, et kui me olime küsimused läbi lugenud ja ära dešifreerinud, siis me kirjutasime talle, et /.../ kui ta oleks eeltöö teinud ära /.../ oleks ta natuke asjalikumad vastused saanud.“ (Karin).

Sageli kasutavad uurijad Internetis saadetud ankeetküsimustes etteantud vastusevariante, kus puudub võimalus vastust täiendada, või vastupidi on iga küsimuse järel palve vastust põhjendada. Valikvastustega küsimused survestavad uuritavat ka siis, kui uuritav ei leia endale sobivat vastust. Sotsiaaltöötajad rääkisid, et mõnikord nad sooviksid ankeetides mõnda küsimust täiendada, kuid selleks puudub võimalus, samas tõdesid, et „Ankeet võiks olla selline, mis võtab vähe aega ja küsimused oleksid läbi mõeldud, et ei pea pikalt kommenteerima või põhjendama, miks ma ühte või teistmoodi vastasin. /.../ ma võiksin juba essee saata, mis ma arvan selles küsimuses, /.../ et see on siis juba kirjalik intervjuu.“ (Tiina). Valikvastustega ja suletud küsimuste kaudu saavad uurijad informatsiooni vastusevariantide piires, mistõttu püsib võimalus, et mingi oluline uuritava nähtuse aspekt jääb sellisel teemakäsitlemisel välja. Sotsiaaltöötajate arvates ei tohi küsimuste arv olla liiga suur ja küsimustik peab olema koostatud professionaalselt, et vastajad saaksid aru üheselt selle sisust. Etteantud vastusevariantide puhul on uurijad kasutanud ebamääraseid mõisteid nagu „väga hästi, hästi, rahuldavalt“ või „normaalne, mittenormaalne“. Need on abstraktsed ja intervjuueeritav arvas, et selliseid variante kasutades peaks olema kõrval skaala või definitsioon, millistele kriteeriumidele vastusevariant vastab. Sotsiaaltöötaja leidis, et sellised vastusevariandid on suhtelised ning seetõttu ei oska ta neile vastata ja teeb lihtsalt midagi ära. Sotsiaaltöötajate kogemuste kirjeldustest ilmnes, et kui nad näevad uurimisinstrumendis enda jaoks takistust või vastuolu, siis nad küll vastavad ankeedi küsimustele, kuid ei süvene neisse nii põhjalikult.

Uurimuses osalejad rääkisid intervjuudes mitmest erinevatest uurimuste vajakajäämistest. Kuna negatiivsed asjad jäävad rohkem meelde, siis see võib olla ka põhjus, miks sotsiaaltöötajad ankeetide juures enam puudusi leidsid. Teine põhjus võib

olla see, et kuna on osaletud mitmetes ankeetidega uurimustes, suhtuvad sotsiaaltöötajad uurimuste läbiviimisesse kriitiliselt. Samas selgus huvitava aspektina, et kui sotsiaaltöötajad on uurimuses osalenud ning nad teavad, et neil on küsimustele vastatud ja uurijale tagasi saadetud, siis nad unustavad selle enda jaoks. Selle põhjuseks võib olla palju tööd või uurimused, milles on osaletud, ei ole sotsiaaltöötaja jaoks nii huvitavad, et neid meelde jätta.

Intervjuu

Sotsiaaltöötajad osalevad uurimustes ka intervjuude kaudu näost-näkku või *Skype* vahendusel. Intervjueeritavate kogemused intervjuudes osalemist on erinevad.

„Tulevad inimesed, panevad lindistusaparaadi käima, küsivad, sina vastad või siis vastad arvutis.“ (Mari); „Ma sain oma mõtteid väljendada. /.../ ma sain öelda asjade kohta, mida ma tegelikult arvan /.../ ma tunnen nagu osana, mitte et ma olen statist, et lihtsalt vastan ära, vaid ma tõsiselt osalen.“ (Tiina).

Sotsiaaltöötajad vastandasid intervjuud ankeedile. Ankeete täites vastavad osalejad küsimustele kompaktselt ja võimalikult lühidalt. Intervjuudes vastavad sotsiaaltöötajad uurijate küsimustele pikemalt. Seetõttu tulevad intervjuudes osalejate kogemused, arvamuse ja hinnangud uuritavast selgemalt ja paremini esile. Kui uurimuses jäi midagi arusaamatuks sai uurija kohe küsida täiendavalt või uuritav vastata täiendavalt. Intervjuudes ei tekkinud kahetisi arvamusi.

Sotsiaaltöötajad kirjeldasid kvalitatiivses uurimuses osalemisel põhjalikumalt osalemise algust - värbamist, intervjuu algust ning olid intervjuu toimumist kirjeldades napsõnalisemad. Ühelt poolt võib osalemine olla nii loomulik, et sotsiaaltöötaja ei tule selle pealegi, et sellest peaks intervjuus pikemalt rääkima ka siis kui selle kohta täpsustavalt küsitakse. Teisalt võib olla põhjuseks ka see, et osalemist ei ole ammu toimunud, mistõttu ei ole sellest ka midagi rääkida. Intervjuudes osalemisest jäävad sotsiaaltöötajatele meelde huvitavad teemapüstitused, meeldivad inimesed ja vahetu kontakt.

„Ma ütlen, et praegu see, mis siin toimus, see mulle meeldis, see ongi see, et me rääkisime juba sellest, aga ma küsiks veel teise nurga alt, täpsustaks seda. Mind kuulati ka et see peegeldamine tagasi, et see oli väga oluline, et ma lihtsalt ei räägi, et küsimus-vastus, küsimus-vastus, aga et sa väga hästi peegeldasid, et küsisid täiendavalt juurde ja see nagu oli väga hea. Et sa tead, mis sa küsid /.../ ma ütlen, et see vahetu kontakt, et inimene tuleb, /.../ siis ma näen, et ikkagi on seda vaja mitte minul, see kes küsib, temal on vaja, et see on hästi positiivne.“ (Ülle).

Tiina ütles, et talle meeldivad intervjuud rohkem seetõttu, et siis saab kergema vaevaga hakkama. Intervjueerija nopib need tähelepanekud ja mõtted välja, mis uuritava teema jaoks on olulised. Sotsiaaltöötaja ei pea väga palju ennast pingutama, et oma mõtteid mingisugusesse kirjalikku vormi panna. Sellest saab järeldada, et sotsiaaltöötaja eelistab uurijaga isiklikku suhtlemist ja diskussiooni, kus saab koos uuritaval teemal arutleda, boonusena saab lihtsamalt läbi.

Selgus, et vesteldes on sotsiaaltöötajatel võimalik oma tööst rääkida ja juhtumeid uurijaga arutada. Intervjuudes ilmnes mitmeid situatsioone, kus spetsialistid soovivad vastuoluliste juhtumite lahendamisel tuge ja võimalust jagada vastutust. Võimalus uurijaga arutada erinevaid tööalaseid juhtumeid aitab sotsiaaltöötajal klienti ja tema olukorda paremini mõista, saada rohkem teadlikuks iseenda reaktsioonidest ja vastutusest ning leida uusi töötamise viise konkreetse juhtumi ja teiste sarnaste kliendi olukordade jaoks.

„See on sotside puhul tavaline, et läheb laadaks. Jälle kellegagi kokku saad, siis ikka küsid kuidas on ja kuidas sa seda teed ja nii. /.../ No ikka tuleb mingi seos jälle mingi asjaga, näitena mingi lugu. Vahel on ikka hea.“ (Linda).

Kui uurimisel on põnev teema, satuvad sotsiaaltöötajad nii hoogu, et intervjuu kestab mitu tundi. Ka minu läbiviidud intervjuudes rääkisid sotsiaaltöötajad lisaks uurimustes osalemisele ka oma töö erinevatest aspektidest, kirjeldades anonüümselt mõnda keerulisemat lugu, mis praegu on aktuaalne või juhtumit, millega nad tegelesid varasemalt. Intervjuudes tuli ette jutustamist nii-öelda pealtnäha kõrvalistel teemadel, mis näitab, et sotsiaaltöötaja tahab kangesti oma tööst ja arusaamadest rääkida, milleks uurimisintervjuu annab hea võimaluse.

Kui ma oma uurimuse raames intervjuusid sotsiaaltöötajatega kokku leppisin, siis üks sotsiaaltöötaja soovis kindlasti osaleda, aga kuna esialgne väljapakutud aeg vestlemiseks tööülesannetest tulenevalt ei sobinud, siis ta tegi ettepaneku teha intervjuu telefoni teel. Kuna me leidsime uue aja, mis uuritavale sobis, siis tegime intervjuu näost-näkku. Et sotsiaaltöötaja pakkus välja võimaluse intervjuu tegemiseks telefoni teel, annab alust arvata, et ta on aegade mitte sobimisel varem uurijate küsimustele telefoni teel vastanud. Samas on telefoni teel antud intervjuu miinuseks see, et sotsiaaltöötajate verbaalset ja mitteverbaalset suhtlemist on telefoni teel raskem hoomata. Üks sotsiaaltöötaja tõi näite, et intervjuu käigus on ta näidanud uurijale ka maja ja lubanud töökabinetist pilti teha. Seda kirjeldust võib tinglikult nimetada vaatluseks.

Uuriija ja uuritava vahelised kokkulepped

Informeerimine tingimustest

Sotsiaaltöötajate uurimustes osalemise kogemuste kirjeldustes pöörasid intervjuueeritavad erinevate teemade kaudu korduvalt tähelepanu uurija ja uuritava vahelistele kokkulepetele. Intervjuueeritavad soovivad uurijate poolt intervjuu aega kokku leppides või enne ankeetküsimustiku täitmist täpselt teada, kui palju aega vastamiseks kulub. Kõik osalejad olid kogenud, et uurijad ei ole sageli nendega ausad.

„Öeldakse küll, et võtab aega umbes viis minutit, siis tegelikult võtab see aega umbes kümme minuti ja siis ka veel niimoodi mitte väga süvenenult nendesse.“ (Tiina); „Ma tean, et on mõned korrad, kus ma olen arvutis hakanud küsimustikule vastama ja enne on olnud kiri, et see võtab 5 minutit 10 minutit, siis ma vastan ja vastan ja ma vaatan veel palju lehekülgi on tulemas ja ma jätan selle pooleli. Mõtlen, et see ei olnud ju 5 minutit, millega mina arvestasin.“ (Mari).

Sotsiaaltöötajate aeg on piiratud, mistõttu nad arvestavad ajakuluga, mis neile on öeldud ja planeerivad selle järgi ülejäänud tööpäeva. Kui sotsiaaltöötajad võtavad aja uurijale vastu tulla, siis nad eeldavad ja loodavad, et uurija on nendega aus.

Kus toimub –intervjuu puhul

Uurimuses osalemise tingimuste kokkuleppimisel intervjuude puhul lepivad uurija ja uuritav sobiva toimumiskoha ja –aja. Enamasti on uurijad sotsiaaltöötajaid intervjuerinud nende töökohal. Väljaspool töökohta on toimunud fookusgrupi intervjuud, kus on osalejaid rohkem. Fookusgrupi intervjuu puhul sõidavad sotsiaaltöötajad ise kohale.

Intervjuu salvestamine ja konfidentsiaalsus

Sotsiaaltöötajate uurimustesse värbamisel kirjeldavad uurijad erinevaid põhimõtteid, mida nad uurimuse läbiviimisel lubavad täita.

Intervjueerija ja intervjueeritava suhe on midagi enam kui lihtsalt vestlus uuritaval teemal: intervjueeritaval tuleb end avada võõrastele inimestele, seetõttu peab saama olla kindel, et tema isiklikud mõtted ja tõlgendused, mis intervjuu käigus uurija poolt salvestatakse või ankeeti kirjutatakse, satuvad usaldusväärse inimese valdusesse, kes neid ei kuritarvita. Uurimus avab osaleja arvamusi, hoiakuid, tundeid nähtuse või fenomeni kohta, mida uuritakse. Seepärast uurimuses osaleja peab teadma kus, kes ja milleks ning millistel tingimustel osaleja sõnu kasutab. Kui uurimuses osalejale lubatakse konfidentsiaalsust tuleb uurijal tagada, et uurimuses osalenud isikut ei saa tema vastuste abil identifitseerida. Intervjueeritavate vastustest aga ilmnes, et ühes uurimuses rikkus uurija konfidentsiaalsuse põhimõtet. Sotsiaaltöötaja kirjeldas uurimust, kus läbiviija uurimuse tulemustest kirjutades eristas osalejaid piirkondade järgi, mainides kohalikke omavalitsusi ja kuna väikses omavalitsuses oli ainult üks sotsiaaltöötaja, siis ta oli siiski identifitseeritav, kuigi uurija lubas osalejale konfidentsiaalsuse põhimõttest kinnipidamist.

Tulemuste tutvustamine

Üks osa uurimusest on uurijapoolne tulemuste tutvustamine. Pärast uurimuses osalemist toimub sotsiaaltöötaja ja uurija vaheline suhtlus läbi uurimuse tulemuste saatmise, mis on usalduse ülesnäitamine, kui sotsiaaltöötajad nõustuvad jagama oma kogemusi ja arvamusi

uuritavast teemast. Intervjueeritavate vastustes selgusid erinevad kogemused seoses uurimuse tulemuste tutvumisega. Kõik sotsiaaltöötajad on tulemusi saanud ametlikest uuringutest ja audititest, milles nad on osalenud.

„Aga tegelikult väga vähe jõuab kahjuks meieni seda tagasisidet. Väga standardlause on see, et uurimuse lõppedes teavitame teid tulemustest. No ma julgen öelda küll, et ma vist võiks kahe käe sõrmedel üles lugeda ka need tudengite tööd näiteks bakatööd või magistritööd, kus ma olen osalenud ja kus mul on pärast tõesti saadetud, et see on link minu tööle, et siit saab tutvuda. /.../ tegelikult mõtlen praegu see ei käi ainult tudengite pihta. Kindlasti me saame tagasiside nendest ametlikest uuringutest ja audititest, kus me osaleme. Aga kui on ka näiteks mingid kõrgkooli ütleme teadlased uurinud midagi ja esitanud meile küsimustiku näiteks, et tihti siis me ei ole ka tagasisidet saanud. Ma praegu mõtlen, no mul on paar konkreetset tuli meelde kohe, et kus on. Aga noh teistpidi see on kindlasti nii inimlik, et eriti tudengitel et neil ongi tuhat muud asja teha kui et hakata tagasisidet andma. Kuigi peaks.“ (Mari).

Samas on sotsiaaltöötajad kokku puutunud sellega, et uurijad ei pea kinni kokkulepetest ja lubadustest ja ei saada sotsiaaltöötajatele uurimuse tulemusi.

3.2. Sotsiaaltöötaja kogemused aktiivse uurija ja enesearendajana

Selles alapeatükis käsitlen sotsiaaltöötajate kogemustest temaatilise analüüsiga leitud kategooriaid: sotsiaaltöötaja kogemused uurimuses osalejana, sotsiaaltöötaja kogemused uurimuste lugemisel ja sotsiaaltöötaja kogemused uurijana.

3.2.1. Sotsiaaltöötaja uurimuses osalejana

Järgnevalt analüüsin sotsiaaltöötajate kirjeldusi uurimuses osalejana, mille alateemadeks on uurimuses osalemisest saadav kasu, sotsiaaltöötaja hääle kuuldavaks tegemine ja sotsiaaltöö arendamine ja valminud uurimistööde lugemine.

Uurimuses osalemisest saadav kasu

Intervjueeritavad rääkisid väga hea meelega oma kogemustest sotsiaaltöö-uurimustes osalemisel, kuid neid oli suhteliselt raske panna rääkima iseendast, miks nad uurimustes osalevad. Pigem kirjeldasid nad üliõpilaste aitamist, kasu üldiselt sotsiaaltööle ja kohalikule omavalitsusele. Sotsiaaltöötajad ei arutlenud väga palju intervjuudes enda rolli üle uurimustes osalemisel, tõenäoliselt ei teadvustata seda endale. Intervjuudes kaldusid sotsiaaltöötajad rääkima oma erinevatest sotsiaaltöö uurimustes osalemise kogemustest - intervjuudest ja ankeetküsimustest toodud näidetest ja jäi mulje, et nad tundsid vajadust rääkida, kuidas sotsiaaltöö uurimusi võiks läbi viia, kuid mitte endast, oma mõtetest ja tunnetest seoses uurimustes osalemisega.

Sotsiaaltöötajad nägid enda jaoks uurimustes osalemist enesetäiendamise võimalusena, uuritavate teemadega kurssi viimisenä ja intervjuude puhul võimalusena rääkida sotsiaaltööst – arutada keerulisi juhtumeid uurijaga.

Oma isiklike kogemusi kirjeldades ilmsid mitmed viisid, kuidas uurimuses osaledes end täiendada. Sotsiaaltöö uurimus aitab sotsiaaltöötaja jaoks praktikat ja teooriat ühendada.

„Tõenäoliselt olen ma praeguseks ära nii praktik kui praktik, aga väga hea on vahepeal tänu nendele uurimustele ka teooria valdkonnast teada saada, kas uuest teooriast või lihtsalt vana meelde tuletada.“ (Mari).

Selgus, et uurimustes osalemisest ajendatuna hakkavad sotsiaaltöötajad uuritavatele teemadele mõtlema. *„Peale seda intervjuud või küsimustikku, siis hakkad nende teemade peale mõtlema /.../, mille kohta su käest küsitakse ja mõited üpris pikalt veel tagantjärgi“ (Karin).* See aitab neil mõningal määral mõtteid korrastada ja arendab ka sotsiaaltöötaja mõttetegevust.

Intervjuudest selgus, et sotsiaaltöötajate jaoks on uurimused hea võimalus saada tuge ja nõu tööasjades läbi erinevate juhtumite arutamise. Intervjuudes kõlas soov juhtumeid teiste sotsiaaltöötajate ja uurijatega arutada. Uurimus, eelkõige intervjuu, annab sotsiaaltöötajale hea võimaluse oma tööst ja arusaamadest rääkimiseks. Sarnane tulemus

tuli välja ka Marge Gutmanni (2010) magistritööst, kus sotsiaaltöötajad, kes uurimuses osalesid ja keda uuringu raames intervjueriti, leidsid, et see oli hea võimalus oma mõtteid korrastada ja lihtsalt rääkida.

Sotsiaaltöötaja hääl kuuldavaks tegemine ja sotsiaaltöö arendamine

Intervjueritavad tundsid, et osalemise kaudu on nende hääl ühiskonnas rohkem kost ja uurimused annavad pildi hetkeolukorrast - sotsiaalpoliitikast, sotsiaaltööd tegevate inimeste motivatsioonist ja soovidest. Sotsiaaltöötajad saavad välja öelda, mida nad uuritavast teemast tegelikult arvavad, aidates nii kaasa sotsiaaltöö üldisele arengule, kus profession liigub reaalse abistamise ja abivajaduse kokku viimisele. Uurimustes selguvad sotsiaaltöö head praktikad ja probleemsed kohad, mis intervjueritavate arvates on seotud sotsiaalpoliitika elluviimise, poliitika muutmise ning sotsiaaltöö maine kujundamisega.

Valminud uurimistööde lugemine

Sotsiaaltöötajate vastustes erines valminud uurimistööde lugemine. Kui intervjueritavad saavad uurimuse tulemused, milles nad osalevad, siis eelkõige teeb sotsiaaltöötajatele rõõmu teadmine, et valmis uurimus ning, kui vaja, saab sellega lähemalt tutvuda. Samas leidsid sotsiaaltöötajad aega uurimuse lugemiseks, kui teema oli huvitav.

„Reeglina ma vaatan need [uurimuse tagasiside] läbi ja kui on väärt töö, siis ma selle lingi ka salvestan või laen endale alla /.../ siis ma tean, et ta on mul olemas ja kui mul tekib mingisugune küsimus, siis ma otsin ta arvutist üles, ma loen, kuidas on ja toimetan selle järgi.“ (Mari).

Tsitaat illustreeris sotsiaaltöö praktikat, kus töölase probleemi korral otsib intervjueritav tuge uurimustest, milles on osalenud.

3.2.2. Uurimuste lugemine

Eraldi teemana ilmnes sotsiaaltöötajate erialaste uurimuste lugemine, mille alapeatükkideks on erialased ajakirjad ja kogumikud ning üliõpilastööd.

Erialased ajakirjad ja kogumikud

Erialased ajakirjad ja kogumikud on üks teema, millele sotsiaaltöötajad tähelepanu pöörasid, kui rääkisid sellest, kuidas nad sotsiaaltöö uurimustega ennast kursis hoiavad. „Ma jõudumööda katsun „Sotsiaaltöö“ ajakirja ka lugeda.“ (Tiina). Lisaks nimetasid intervjuueeritavad ajakirja „Puutepunkt“ ning „Ülikoolilt linnale“ mõeldud kogumikke. Erialastes ajakirjades ja kogumikes tutvuvad sotsiaaltöötajad nende uurimustega, millest kirjutatakse ja hoiavad end kursis teemadega, mis hetkel on sotsiaaltöös aktuaalsed ning iseloomustavad praegust Eesti sotsiaalhoolekande praktikat ja sotsiaaltöö ning sotsiaalpoliitika suundumustest. „Hoiad ennast igapäevaeluga kursis ja siis need niiõelda teemaajakirjad, et aga lisa veel ei jõua.“ (Ülle). Samas sotsiaaltöötajad tõdesid, et midagi rohkemat nad uurimustega kursis olemiseks ei ole ajalisel suutelised tegema.

Üliõpilastööd

Valdav enamus Eesti sotsiaaltöö uurimustest valmib üliõpilaste lõputöödena, mille teemade ja käsitusviiside spekter on lai. Rääkides üliõpilastööde lugemist selgus, et sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika alaseid üliõpilaste kirjutatud uurimustega olid intervjuueeritavad kursis erinevalt. Enamus sotsiaaltöötajad ei olnud teadlikud võimalusest erialaseid bakalaureuse- ja magistritöödega tutvuda. „Oo, seda ma ei teadnud tegelikult /.../ see on väga hea info.“ (Sirje). Elektrooniline andmearhiiv on olemas Tartu Ülikooli Raamatukodu koduleheküljel „Selle peale pole tulndki, et raamatukogu lehelt otsida.“ (Linda).

Üks sotsiaaltöötaja teadis sellest võimalusest Tartu Ülikooli Raamatukogu kaudu ning teine teadis, et Tallinna Ülikoolis on võimalik üliõpilaste tööde nimekirjadega tutvuda,

aga neid ei saa lugeda. Nende sotsiaaltöötajate teadmised pärinesid eelkõige sellest, et üks oli lõpetanud Tartu ja teine Tallinna Ülikooli ning seetõttu olid võimalusega kursis. Samas tõdevad kõik sotsiaaltöötajad, et ametniku töö juures jääb kirjutatud uurimustega tutvumiseks vähe aega.

3.2.3. Sotsiaaltöötaja uurijana

Sotsiaaltöötaja kutsestandardites (2014) on kirjas, et sotsiaaltöötaja osaleb erialastes rakenduslikes uurimuste kavandamisel, läbiviimisel ja tellimisel. Intervjuueeritavate seniste kogemuste kirjeldustest selgus, et kõik sotsiaaltöötajad on üliõpilastena kirjutanud sotsiaaltöö uurimuse ülikooli lõputööna. Kaks sotsiaaltöötajat mainisid, et on ka oma praktilises töös kohalikku sotsiaaltööd uurinud:

„Me oleme teinud paar aastat tagasi eakatele küsitluse nende soovist /.../ huviringi või vaba aja tegevuste kohta, midagi sellist nende tervise ja liikumise kohta, /.../ ja nüüd hiljaaegu tegime tervise kohta ühe kuuendates ja üheksandates klassides, ühe küsitluse kooliõpilaste kohta. /.../ Kohe on tulemas üks uurimus, maakonnas tugiisiku teenuse vajadusest ja rahastamise võimalustest /.../ kahepoolne sesmõttes, et sotsiaaltöötajate ja tugiisikute nägemus /.../ tugiisiku teenuse vajadus ja võimalik koordineerimine maakonnas.“ (Karin).

Küsimusele, mida sotsiaaltöötajad uuriksid, kui nad peaksid ise läbi viima uurimuse, oli sotsiaaltöötajate vastustes üks sarnane joon. Kõik sotsiaaltöötajad ütlesid, et nemad uuriksid tööga seotud teemasid. Ühelt poolt näitab see emotsionaalset seotust oma tööga. Teiselt poolt väljendasid sotsiaaltöötajad selgelt, et nende jaoks on olulised praktilised uurimused, mida oma töös on hiljem võimalik rakendada. Sotsiaaltöötajad pakkusid välja järgnevaid teemasid, mida võiks tulevikus uurida: kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja töökoormus, eestkoste roll kohalikus omavalitsuses, psüühikahäiretega inimeste probleemid ja nende võimalikud lahendused sotsiaaltöös ning uue, 2016. aastal rakenduva lastekaitseaduse mõju praktikale näiteks peale kahe aasta möödumist.

Huvitava tähelepanekuna saab tuua välja seose sotsiaaltöötajate ajakasutusest töö ja igapäevastest tööülesannete mahust. Kõik intervjuud rääkisid palju ajast ja seetõttu pakuti

välja, et tuleks uurida kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötaja töökoormust. Teine seos teemade ja sotsiaaltöötajate vahel ilmneb sellest, et väljapakutud teemad on hetkel sotsiaaltöötajate jaoks aktuaalsed ning ise nad ei ole nendele seni lahendusi leidnud, lootes uurimuse kaudu kuulda ning lugeda probleemkohtadest, headest praktikatest Eestis ja mujal maailmas ning praktilistest soovitudest. Ka Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2005) toovad välja, et uurimusi hakatakse sageli tegema just sellepärast, et vajatakse uusi teadmisi, mis aitaksid paremini mõista lahendatava probleemi olemust ja leida vahendeid sellega toimetulekuks.

IV PEATÜKK: ARUTELU

Selles peatükis interpreteerin olulisi uurimistulemusi ning arutlen nende üle, võttes aluseks tööle seatud eesmärgi ja püstitatud uurimisküsimused.

4.1 Uurimuste roll sotsiaaltöötaja professionaalses arengus

Sotsiaaltöö on praktiline ja akadeemiline tegevusala, kus teooria ja praktika on tihedalt seotud ning hea praktika eeldab sotsiaaltöötajatelt ka uurimuslikke lähenemisi. Minu uurimusest selgus, et sotsiaaltöötajad nägid enda jaoks uurimustes osalemist enesetäiendamise võimalusena, uuritavate teemadega kurssi viimisenä ja intervjuude puhul võimalusena rääkida oma tööst ja arutleda uurijaga selle üle. Selles mõttes on uurimus sotsiaaltöötajate jaoks sarnane supervisiooniga. Ming- Sum Tsui, (2005) on nimetanud supervisiooni sotsiaaltöö praktika paralleelprotsessiks, see on justkui sotsiaaltöö sotsiaaltöötajaga, mis pakub tuge ja aitab oma tööd paremini teha. Sotsiaaltöö superviisor toetab sotsiaaltöötajat, et sotsiaaltöötaja saaks toetada klienti (Selg, 2006: 12), ning see on iseloomulik ka sotsiaaltöö uurimisele.

Selleks, et uurimus õnnestuks ning et sellest oleks kasu ja jääks positiivne mulje uurimuses osalejatele, peab see olema korralikult ette valmistatud ja teostatud. Intervjuudes osalenud sotsiaaltöötajad väljendasid oma kriitilisi tähelepanekuid ja kirjeldatud ootusi, kuidas uurimust nii läbi viia, et nad praktikutena meelsamini osaleksid ega tunneks end väärkasutatutena. See kinnitab tõde, et sotsiaaltöö uurimuses õpivad ja saavad kasu mõlemad: praktik omandab läbi selle talle vajalikke teoreetilisi teadmisi, õpib ja harjutab oma töö sügavamalt analüüsimist. Ka Shaw ja Holland (2014: 25) rõhutavad, et kui kõik uurimused on läbi viidud juhindudes sotsiaaltöö eetikast, siis saavad sellest kasu nii uurija kui uuritav.

4.2 Sotsiaaltöö uurija kompetentsus ja vastutus

Intervjuudest selgus, et kõige olulisemaks peavad sotsiaaltöötajad uurimuse läbiviimisel uurija kompetentsust ja vastutust. Seda mõtet väljendati kogemuste kirjeldustes, aga ka otseste etteheidete ja soovidenähtudega. Sain kinnitust mõttele, et uurimuse ettevalmistamine on suur töö, mis eeldab teemaga süvitsi tutvumist: lugemist, teoreetilise lähenemise valikut, võimalike takistuste määratlemist ja tulevaste uuritavatega läbirääkimist (Rossman, Rallis 1998). Minu intervjuudes osalejad pidasid uurimustesse värbamisel oluliseks isiklikku pöördumist. Nad soovisid, et kutsele oleks lisatud asjalik kaaskiri selgitustega, mida uurimuses osalejalt soovitakse, kus ning kuidas uurimus toimub ning kui palju see aega võtab. See näitab viisakust ja seda, et uurija on vaeva näinud, teemasse süvenenud ja ka uuritavatega suhtlemise enda jaoks läbi mõelnud. Muuhulgas mainisid minu uurimuses osalejad ka seda, üliõpilasuuringute puhul on mõnikord puudu juhendamist. Paraku on teadmata, kas see tuleneb sellest, et tudeng ei võta juhendajat kuulda või et juhendaja on mingil põhjusel tudengi omapead jätnud.

4.3 Uurimistöö olulisus sotsiaaltöötajate ettevalmistamisel

Sotsiaaltöö-alase uurimistöö õpetamine on oluline ka sotsiaaltöötajate tasemeõppes ja täienduskoolituses. Sotsiaaltöötajad peavad tundma uurimismeetodeid, et teha oma igapäevast tööd: hinnata abivajajate olukorda ja nende laiemat elukeskkonda, saada teada vajadusest erinevate teenuste järele, hinnata teenuste tulemuslikkust ja analüüsida oma tööd. Tegelikult teevad sotsiaaltöötajad uurimistööd sageli seda ise endale teadvustamata, kuid see praktika on tulemuslikum, kui sotsiaaltöötaja on omandanud sotsiaaltöö teooriad ja uurimismeetodid ning rakendab neid teadlikult. Ka Fook ja Gardner (2007: 28) rõhutavad, et uurimine ja teadmiste loomine on igapäevase elu ja töö ning seega ka professionaalse sotsiaaltöö praktika lahutamatu osa.

Teaduslik uurimistöö on saanud üha olulisema koha sotsiaaltöö hariduses ja praktikas. Õppeprotsessis on sotsiaaltöö uurimus ja praktika seotud, üks toetab teist: üliõpilased õpivad mõistma, kuidas uurimistulemused aitavad parandada praktikat ja praktilised kogemused mõjutavad, mida ja kuidas sotsiaaltöös uurida. Sotsiaaltöö üliõpilastele

teoreetiliste teadmiste ning praktiliste erialaoskuste õpetamise seostamine uurimusega rikastab teadmisi sotsiaaltööst ja sotsiaalsetest probleemidest, millega tuleb tegelda. Nii valmistatakse üliõpilasi ette täitma mitte ainult sotsiaaltöö praktiku, vaid ka uurija rolli.

Et omandada ka uurija perspektiiv, tutvuvad üliõpilased õpingute käigus erinevate sotsiaaltöö teooriate ja uurimismeetoditega, mis on vajalikud ühiskonna ja inimkäitumise sügavamaks mõistmiseks ja praktikas tegutsemiseks. Ülikoolis omandavad üliõpilased teoreetilised ja praktilised teadmised erinevatest ühiskondlikest gruppidest ja institutsioonidest ning oskuse neid analüüsida. Tartu Ülikoolis sotsiaaltööd õppides omandatakse uurimistöö oskused ja kogemused otseselt uurimismeetodeid tutvustavatel kursustel, aga ka paljude praktikale suunatud õppeainete raames, kus tuleb teaduslikke meetodeid kasutades lähemalt tundma õppida mõnda konkreetse ainega seotud probleemi või sihtgruppi.

Kuna uurimisobjektiks on igapäevane sotsiaaltöö praktika, ja enamasti on uurimissubjektideks sotsiaaltöötajad, siis on oluline üliõpilasi muuhulgas ka uuritava rolliks ette valmistada. Kui üliõpilane õpib uurimust nägema uuritava vaatenurgast, siis mõistab ta, kui oluline on uurimuse vastutustundlik kavandamine ja läbiviimine.

4.4 Uurimuse praktiline väärtus ja kitsaskohad

Magistritöös uurisin sotsiaaltöötajate kogemusi erialastes uurimustes osalemisest ja tingimusi, mis soodustavad või takistavad sotsiaaltöötajate uurimustes osalemist. Töö väärtuseks on sotsiaaltöötajate hääl kuuldavaks tegemine, nii et tulevikus uurimusi planeerides saaks võtta arvesse praktikute kriitikat ja soovitusi. Arvan, et sellel teemal oleks kasulik uurimist jätkata, näiteks keskendudes kitsamalt ühe valdkonna uurimusele või mingi kindla uurimismeetodi kasutamisele. Minu töö kitsaskohaks on väike osalejate arv, mistõttu peab tulemuste üldistamisel olema ettevaatlik. Seda puudust aitaksid korvata järgmised uurimused.

SOOVITUSED SOTSIAALTÖÖ UURIMUSE LÄBIVIIMISEKS JA ÕPETAMISE TÄIUSTAMISEKS

Järgnevalt toon välja mõned töö tulemustel põhinevad endapoolsed mõtted ja oma uurimistulemustele toetuvad soovitused. Töö kirjutamisel kogesin, et kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate uurimustes osalemise kogemuste kirjeldused sisaldavad nüansse, millele võiks tähelepanu pöörata sotsiaaltöö uurimust läbi viies ja sotsiaaltöö uurimuse õpetamise täiustamisel.

Uurimuse läbiviimisel:

- Enne uurimuse kirjutamist ja läbi viimist süvene uuritavasse teemasse. Tutvu uuritava teema kirjandusega, varasemate uurimustega.
- Uurimusse osalejate värbamisel kasuta isiklikku pöördumist, kus tutvustad, millise uurimusega on tegu (teema, eesmärk, väljund). Põhjenda, miks on oluline, et uuritav peaks osalema.
- Kirjuta/Ütle ausalt kui palju aega uurimuses osalemisele kulub.
- Anna uurimustes osalejatele võimalus valida osalemise aeg.
- Intervjuu kava või ankeetküsimusi koostades loe hoolega läbi, mida oled kirja pannud ja mõtle, kas teistel on võimalik aru saada, mida sina kui uurija küsisid.
- Ankeetküsimustiku koostamisel võta arvesse, et see vastajat liialt ei koormaks, ei oleks liiga pikk.
- Enne uurimuse läbiviimist tee prooviintervjuu või lase täita ankeet, et tuleksid välja uurimisinstrumendi probleemkohad.
- Üliõpilaste uurimistöodel on juhendajad, kellelt saab nõuandeid, juhiseid, abi, näpunäiteid ja soovitusi nii sisu kui vormistamise osas. Tööd kirjutades tee koostööd juhendaja/õppejõuga.
- Uurimuse valmimisel saada alati osalejale uurimuse tulemused, et neil oleks võimalik üldiste tulemustega tutvuda.

Sotsiaaltöö uurimuse õpetamise täiustamiseks oleks vajalik:

- Anda sotsiaaltöö üliõpilastele mõista, et uurimus on oluline osa sotsiaaltöö praktikast.
- Selgitada üliõpilastele, kuidas uurimus parandab praktikat ja praktilised kogemused mõjutavad, mida ja kuidas sotsiaaltöös uurida.
- Valmistada üliõpilased ette ka uurija rolliks.
- Õpetada erinevaid sotsiaaltöö uurimismeetodeid.
- Läbi praktiliste tegevuste (näiteks üliõpilasuuringute läbiviimise) kinnistada uurimismeetodite kasutamist erialases töös.
- Õpetada üliõpilast nägema uurimust uuritava vaatenurgast.
- Anda mõista üliõpilastele kui oluline on vastutustundlik uurimuse kavandamine ja läbiviimine.

KOKKUVÕTE

Magistritöös uurisin sotsiaaltöötajate erialastes uurimustes osalemist, toetudes nende endi kogemustele ja arvamustele. Töö eesmärgiks oli teada saada, mida tähendab sotsiaaltöötajate jaoks erialastes uurimustes osamine. Lähtuvalt töö eesmärgist tõstatasin kaks uurimisküsimust: millised on sotsiaaltöötajate kogemused uurimustes osamisest ja missugused on sotsiaaltöötajate ootused uurimuses osamise suhtes? Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks viisin töö raames läbi kuus poolstruktureeritud intervjuud kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajatega. Empiirilise materjali kogumisel ja analüüsimisel lähtusin temaatilise analüüsi põhimõtetest, pöörates tähelepanu sellele, millest ja kuidas sotsiaaltöötajad räägivad.

Töö teoreetilises osas andsin ülevaate uurimusest üldiselt ja sotsiaaltöös, uurimuse õpetamise olulisusest seoses sotsiaaltöö praktikaga, uurija ja uuritava vahelisest interaktsioonist ja reflektiivpraktikast. Lisaks käsitlesin kirjanduse ülevaates sotsiaaltöö uurimustega tutvumise võimalusi Eestis.

Sotsiaaltöötajate uurimustes osamise kogemused on mitmekesised. Magistritöö tulemusena selgus, et uurijad värbavad sotsiaaltöötajaid uurimustesse osalema kõige rohkem kevadeti ja selleks kasutatakse erinevaid pöördumisviise: e-kirja, telefoni teel, ise kohale tulles või kombineeritud kanaleid kasutades. Peamisteks uurijateks on üliõpilased, sotsiaaltöö uurimusi viivad läbi ka õppejõud, teadlased, uuringufirmad, Sotsiaalministeerium, Tervise Arengu Instituut ja ESTA. Sotsiaaltöötajate otsust uurimuses osaleda mõjutavad mitmed põhjused. Intervjueeritavaid mõjutavad eelkõige uurija, uurimuse läbiviimine, uurimuse teema, aeg ja töökoormus – kas sotsiaaltöötajal on üldse aega, kas uurija poolt välja pakutud aeg on sobiv või kui palju aega kulub uurimuses osalemiseks. Keeldudes kirjutavad intervjueeritavad uurijatele e-kirja, kus põhjendavad mitteosalemist aja või teadmiste puudumisega või üldse ei reageeri uurija kutsele. Kõik uurimuses osalenud sotsiaaltöötajad on nõus ka tulevikus erialastes uurimustes osalema.

Sotsiaaltöötajatega vesteldes ja neid küsitledes selgus, et uurimustes on osaletud erinevatel aktuaalsetel teemadel sotsiaalvaldkonnas. Sotsiaaltöötajad on osalenud uurimustes väga erinevat moodi - täites oma kabinetis ankeete, vastates uurijate küsimustele e-kirja teel, osaledes näost-näku ja Skype'i vahendusel intervjuudes, vaatlustes ning telefonivestlustes. Uurimuses osalejate kogemustest ilmnes, et sotsiaaltöötajad on rohkem täitnud ankeete kui osalenud intervjuudes. Huvitavaks tulemuseks pean seda, et intervjuudest ei ole sotsiaaltöötajad keeldunud, küll aga jätvad ankeete täitmata. Intervjueeritavad leidsid, et uurimused on olulised sotsiaaltöö arendamiseks ja maine parandamiseks kui ka tööalaste teadmiste ja kogemuste omandamiseks ning vahetamiseks. Sotsiaaltöötajad nägid enda jaoks uurimustes osalemist enesetäiendamise võimalusena, uuritavate teemadega kurssi viimisena ja intervjuude puhul võimalusena rääkida sotsiaaltööst – arutada keerulisi juhtumeid uurijaga.

Kõik need kogemused on olulised, sest aitavad mõista sotsiaaltöö uurimustes osalemise põhjuseid, mis mõjutavad osalemist. Erinevate kogemuste teadvustamine aitab sotsiaaltöötajaga nende uurimuses osalemise üle arutada ja kujundada seda sotsiaaltöötaja jaoks meeldivaks kogemuseks.

Erialastes uurimustes osalemise kogemuste analüüsist saadud tulemusi ei saa laiendada kõikidele sotsiaaltöö praktikutele. Küll aga peaks minu töö aitama mõista uurimuste olulisust sotsiaaltöös ja tekitama huvi sotsiaaltöö uurimuse vastu. Arvan, et kesksed teemad, mis analüüsi käigus esile kerkisid, on omased ka teistele sotsiaaltöötajatele, kes erialastes uurimustes osalemise otsuse langetavad.

Uurimus näitas ka seda, et sotsiaaltöötajatel on uurijate suhtes uurimuse läbiviimisel teatud ootused, mida uurija peaks uurimistöö kavandamisel ja läbiviimisel arvesse võtma. Seetõttu tõin välja üldised praktilised soovitusel uurimuste läbiviimiseks ja sotsiaaltöö uurimuse õpetamise täiustamiseks.

KASUTATUD KIRJANDUS

Andmebaasid. (2015). Tartu Ülikooli Raamatukogu kodulehekülg. (<http://www.utlib.ee/index.php?mod=db&cmd=koik&e=1> kasutatud 22.03.2015)

Argipäev, väärtused, elu, eetika. (2012). Soome sotsiaalala spetsialisti eetilised juhised. (<http://www.eswa.ee/index.php?picfile=882> kasutatud 04.02.2015)

Babbie, E. (2015). The Practice of Social Research. (14th Edition). Cengage Learning.

Becket, S., Bryman, A., Ferguson, H. (2012). Understanding Research for Social Policy and Social Work: Themes, Methods and Approaches. (2nd Edition). The Policy Press.

Creswell, J. W. (2013). Qualitative Inquiry & Research Design: Choosing Among Five Approaches. (3rd Edition). Thousand Oaks. CA. SAGE.

Engel, R. J. ja Schutt, R. K. (2009). The Practice of Research in Social Work. (2nd Edition). Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC: SAGE Publications.

ESTA avaldatud materjalid. (2015). *ESTA kodulehekülg.* (<http://www.eswa.ee/index.php?go=esta-materjalid> kasutatud 22.03.2015)

ESTA liikmete teadustööd. (2015). *ESTA kodulehekülg.* (<http://www.eswa.ee/index.php?go=esta-teadustood> kasutatud 22.03.2015)

Eesti teadusinfosüsteem. (2015). *Eesti teadusportaali kodulehekülg.* (<https://www.etis.ee/index.aspx> kasutatud 22.03.2015)

Ezzy, D. (2002). Qualitative Analysis. Practice and Innovation. Crows Nest: Allen and Unwin Ltd.

Ewijk, H. (2013). Sotsiaaltöö teadmiste kogum. *Sotsiaaltöö.* 4, 9-10.

Fook, J. (2002). Social Work Critical Theory and Practice. London Thousand Oaks, New Delhi: Sage Publications.

Fook, J. ja Gardner, F. (2007). Practising Critical Reflection. A Resource Handbook. Open University Press.

Giddens, A. (1993). Sociology. Second Edition. Cambridge: Polity Press.

Global Definition of the Social Work Profession. IFSW. (<http://ifsw.org/get-involved/global-definition-of-social-work/> kasutatud 22.02.2015).

Gutmann, M. (2010). Eesti maasotsiaaltöö eripära. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Göppner, H. J., Hämäläinen, J. (2007). Developing a Science of Social Work. *Journal of Social Work*, 7 (3), 269-287.

Hramtsova, O. (2008). Supervisioon: Tartu linna sotsiaaltöötajate kogemused ja ootused. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. (2005). Uuri ja kirjuta. Medicina. Tallinn.

Holstein, J. A. ja Gubrium, J. F. (1995). The Active Interview. Qualitative Research Methods. Series 37. Thousand Oaks, etc.: Sage Publications.

Laherand, M-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Sulesepp.

Leedy, P. D. & Omrod, J. E. (2010). Practical Research: planning and design. (9th Edition). Upper Saddle River, New Jersey, Pearson Education. Inc.

Linno, M. (2007). Kui praktikust saab uurija: eetilised küsimused. *In: Eesti sotsiaalteaduste VII aastakonverentsi esinumber: Eesti Sotsiaalteaduste Aastakonverents VII; Tartu; 23.-24. november 2007, 40602.*

Markus, M. (2013). Eetilised konfliktid sotsiaaltöös lastega tegelevate sotsiaaltöö spetsialistide kirjelduste alusel. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

McLaughlin, H. (2012). Why Research for Social Work. *Understanding Social Work Research*. Sage Publications Ltd.

Niglas, K. (2010). Milline on hea magistriuurimus. *Sotsiaaltöö*, 2 ja 3, 53-56.

Patton, M. Q. (2002). Qualitative Research & Evaluation Methods. (3rd Edition). Thousand Oaks: Sage Publications.

Payne, M. (2014). Modern Social Work. (4th Edition) Palgrave Macmillan.

Rossman, G. B., Rallis, S, F. (1998). Learning in the Field. An Introduction to Qualitative Research. Thousand Oaks. Sage Publication.

Rubin, A., Babbie, E. (2013). Research Methods for Social Work. (8th Edition) Cengage Learning.

Scourfield, J. (2001). Interviewing Interviewers and Knowing about Knowledge. Shaw, I ja Gould, N (toim). *Qualitative Research in Social Work*. Sage Publication: 60-72.

Selg, M. (2015). Tervikliku sotsiaaltööteooria otsingul: eluilmakeskne sotsiaaltöö. *Sotsiaaltöö*, 2.

Selg, M. (2008). „Refleksiivsus“ ja „reflekteerimine“ pole sünonüümid ega vastandu tõendus põhisele praktikale. *Sotsiaaltöö*, 4, 48-50.

Selg, M. (2006). Maasotsiaaltöö - mis selles erilist on? *Sotsiaaltöö*, 2, 25-29.

Selg, M. (2006). Superviseerimine ehk tööjuhendamine eesti sotsiaaltöös – arutlemist vajav teema. *Sotsiaaltöö*, 4, 10-14.

Shaw, I. (2007). Is Social Work Research Distinctive? *Social Work Education*. Vol 26, No 7, 659-669.

Shaw, I. ja Holland, S. (2014). Doing Qualitative Research in Social Work. Los Angeles, London, New Delhi, Singapore, Washington DC. Sage Publication.

Sotsiaaltöö professioni ülemaailmne definitsioon. (2014). *Sotsiaaltöö*, 3, 9-14. Tõlkinud Marju Selg.

Sotsiaaltöötaja kutsestandardid. (2014). Tase 7 ja tase 6.

(<http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10536292/pdf/sotsiaaltöötaja-tase-7.7.et.pdf>);

<http://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10536213/pdf/sotsiaaltootajata-6.7.et.pdf> kasutatud 18.02.2015)

Strömpl, J. (2012). Sotsiaalse tegelikkuse konstrueeritud iseloom ja interpreteeriv sotsiaalteadus. Strömpl, J; Selg, M; Linno, M (toim). *Narratiivne lähenemine sotsiaaltöötajate uurimises. Laste väärkohtlemise lood*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 15-47.

Strömpl, J. (2009). Mõningatest sotsiaaltöötajate uurimise eetilistest küsimustest. *Sotsiaaltöö*, 4, 44-50.

Strömpl, J. (2004). Kvalitatiivsete meetodite kasutamine sotsiaaltöö uurimisel. *Sotsiaaltöö*, 8(2), 30-32.

Strömpl, J. (2001). Sotsiaaltöö uurimisest: konstruktsionistlik lähenemine. *Sotsiaaltöö*. 1.

Tartu Ülikooli digitaalarhiiv dspace'is. (2015). Tartu Ülikooli Raamatukogu kodulehekül. (<http://dspace.utlib.ee/dspace/> kasutatud 22.03.2015)

Thompson, N. (2002). People Skills. (2nd edition). Basingstoke; New York: Palgrave Macmillan

Tsui, M. (2005). Social Work Supervision. Contexts and Concepts. Sage Publication.

Uuringud ja analüüsid. (2015). *Sotsiaalministeeriumi kodulehekül.* (<https://www.sm.ee/et/uuringud-ja-analuusid> kasutatud 18.03.2015)

Väljaanded. (2015). *Sotsiaalministeeriumi kodulehekül.* (<https://www.sm.ee/et/valjaanded> kasutatud 18.03.2015)

Wilken, J. P. (2015). Sotsiaaltöö teadmuse kujunemine. *Sotsiaaltöö*, 2.

Õigekeelsussõnaraamat. (2013). Eesti Keele Instituut. Tallinn.

LISA 1. POOLSTRUKTUREERITUD INTERVJUU KAVA

VÄRBAMINE UURIMUSSE

- Kuidas toimus värbamine sotsiaaltöö-alaseses uurimuses osalemiseks? Nii kvalitatiivsed uurimused (intervjuud) kui ka kvantitatiivsed uurimused (ankeetküsitlused).
- Kuidas sündis otsus uurimuses osaleda/mitte osaleda? Mis tekitas kõhklust? Miks?
- Kas olete mõnes uurimuses osalemisest keeldunud? Miks?
- Mis põhjustel võiksid sotsiaaltöötajad uurimustes osalemisest keelduda?
- Kuidas tuleks paluda või värvata uurimuses osalema, et praktik meelsamini osaleks?

VARASEMAD UURIMUSED, KUS ON OSALENUD (KOGEMUSTE KIRJELDUSED)

- Palun rääkige lähemalt uurimustest, milles olete osalenud. Nii kvalitatiivsed uurimused kui ka ankeetküsitlused.
- On teada, et teadlased ja ülikoolides õppivad üliõpilased viivad läbi erinevaid sotsiaaltöö uurimusi, kus uuritakse sotsiaaltöötajate kogemusi/käsitlusi/arvamusi, sihtgruppe, sotsiaalseid probleeme jms. Mis te arvate, miks on sotsiaaltöö-uurimuste kirjutamine ja neis osalemine oluline?
- Palun kirjeldage uurimust, mis on olnud Teile meeldiv, huvitav, kus olete midagi õppinud või mis on Teid mõtlema pannud.
- Palun kirjeldage ebameeldivat uurimust. Mille poolest - uurija isik, värbamine, aeg, koht, küsimused, tagasiside jne.

UURIMUSTE TAGASISIDE

- Millist tagasisidet Te olete saanud uurimuse kohta, kus osalesite?
 - Mida see tagasiside Teile andis?
 - Mis mõtteid tekitas?
 - Milleks oli vajalik?
- Kas Te olete ise küsinud uurimuse kohta tagasisidet?
- Kui on lubatud anda tagasisidet, kas on lubadusest kinni peetud?
- Kui on uuring/uurimus ilmunud, kas Te olete seda lugenud?
 - Mida see ilmunud uuring/uurimus Teile andis?
 - Mis mõtteid tekitas?
 - Milleks oli vajalik? Mis Te sellest saite?
- Kas Te teate, et lõputööd on kättesaadavad?

ENDA KOGEMUSED UURIJANA

- Enda kogemused uurijana - Üliõpilasena? Praktikuna? Mingis muus rollis? Konsultandina? Eksperdina? Näiteks küsimuste väljatöötamisel, tulemuste tõlgendamisel, intervjuude läbiviimisel jms.
- Kogemused koostööst uurimuses osalejatega:
 - Kuidas toimus värbamine uurimusse?
 - Kuidas valisite osalejad, mida silmas pidasite?
 - Kas mõtlesite intervjuu kava koostamisel ja läbiviimisel konkreetsete inimeste peale, kes osalema hakkavad?
 - Kuidas intervjuud õnnestusid ja mida Te arvate, kuidas see paistis osalejatele?
- Kui peaksite tegema uurimuse, näiteks täiendkoolituse kodutööna. Mis teema valiksite?
 - Miks?
 - Kuidas korraldaksite?
 - Mida selleks olete õppinud oma varasematest kogemustest ja uurimustest, milles olete osalenud?

TULEVIKUS UURIMUSTES OSALEMINE

- Kui palutakse, kas Te ka tulevikus osalete mõnes sotsiaaltöölases uurimuses?
Palun põhjendage.

Mida soovite veel lisada sotsiaaltöö uurimustes osalemise kohta?

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Maia Markus (26.12.1989)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Sotsiaaltöötajate kogemused osalemisest sotsiaaltöö uurimustes, mille juhendaja on Marju Selg,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 29.05.2015